

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

POVZETEK DELA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC REPUBLIKE SLOVENIJE ZA LETO 2022

2022

O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC REPUBLIKE SLOVENIJE

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije je Peter Svetina.

Pristojnosti Varuha človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Varuh) določa Ustava Republike Slovenije (159. člen) in Zakon o varuhu človekovih pravic ter 24 področnih zakonov.

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Dunajska cesta 56, 1000 Ljubljana, Republika Slovenija

Telefon: +386 1 475 00 50

Brezplačna telefonska številka: 080 15 30

Elektronski naslov: info@varuh-rs.si

Spletna stran: www.varuh-rs.si

UVODNIK VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Spoštovani,

pred vami je 28. redno letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije. V skladu z Zakonom o varuhu človekovih pravic Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (Varuh) o svojem delu, ugotovitvah o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti državljanov Republike Slovenije poroča Državnemu zboru Republike Slovenije z rednimi ali posebnimi poročili.

Po dveh tretjinah mandata v vlogi petega varuha človekovih pravic Republike Slovenije, moram poudariti, da kot družba postajamo vse bolj nestrpni in neobčutljivi za druge, kar sovпада z upadanjem socialnega standarda pri večini prebivalcev in prebivalcev Slovenije. Ta položaj je skrb vzbujajoč, zato Varuh ne le rešuje pobude posameznikov in posameznikov, ki menijo, da so jim kršene človekove pravice ali temeljne svoboščine, da sta v konkretnih postopkih kršeni načeli dobrega upravljanja in pravičnosti, temveč vse bolj tudi ozavešča o tem, da človekove pravice in temeljne svoboščine niso samoumevne in da si vsak izmed nas lahko vsak dan prizadeva, da se v vsakdanjem življenju tudi zares uresničujejo. **Ne le zgodovina, tudi aktualne odločitve odločevalcev kažejo, da je v politiki veliko lažje kritizirati odločitve in opozarjati na kršitve človekovih pravic drugih, veliko več poguma in odločnosti pa je treba za uresničevanje človekovih pravic vseh prebivalcev, ne da bi jih oblast pri tem diskriminirala.** Človekove pravice so univerzalne, neodtujljive in pripadajo vsakemu posamezniku. Preteklo leto je pokazalo, da bi morali biti teorija, torej načelno zavzemanje za človekove pravice, in praksa, torej njihovo uresničevanje pri odločanju, isto, vendar se v vsakodnevni realnosti kaže, da temu ni tako. Pri Varuhu smo zato tudi v letu 2022 opozarjali na številne kršitve, reševali konkretne zadeve in ob tem dali tudi mnoga priporočila. Želeli **pa bi si, da bi bila naša priporočila hitreje uresničena, saj v večini primerov izhajajo iz konkretnih kršitev in ugotovitev, terjajo pa čimprejšnje spremembe bodisi pravnega okvirja bodisi prakse organov.** Ob le splošnem sklicevanju na človekove pravice in brez odločnosti, da bomo človekove pravice in temeljne svoboščine jemali resno pri vsakdanjem delu brez izjem, namreč v družbi ne bo tistega napredka, kakršnega bi si ga vsi tako zelo želeli.

Že lani sem opozarjal na **pomen neodvisnih državnih institucij** – kot smo Varuh, Ustavno sodišče, Računsko sodišče, Komisija za preprečevanje korupcije, Zagovornik načela enakosti in Informacijska pooblaščenka – za delovanje demokratične družbe in pravne države, ki ima dobro razvit sistem zavor in ravnovesij. Na to je v svojem poročilu o stanju pravne države v Evropski uniji in njenih državah članicah za leto 2022 opozorila tudi Evropska komisija. **Tudi lani je odločba Ustavnega sodišča glede neskladnosti Zakona o javnih financah z Ustavo Republike Slovenije zaradi nespoštovanja finančne avtonomije štirih neodvisnih državnih institucij ostala neuresničena**, čeprav se je rok za njeno izvršitev iztekel že konec decembra 2021. Pričakujem, da bo leto 2023 na tem področju vendarle prineslo napredek.

Leto 2022, o katerem poročamo, je prvo leto po dveh covidnih letih, ki so ju zaznamovali pandemija in ukrepi za njeno zajezitev. Z različnimi ukrepi za zaščito življenj in zdravja, ki so močno posegli v naša življenja, v naš način življenja in nenazadnje v naše pravice in svoboščine, se nismo več intenzivno srečevali, so se pa v tem letu pokazale številne srednjeročne in morda celo dolgoročne posledice pandemije. Leto 2022 je močno zaznamovala agresija Ruske federacije na Ukrajino, ki se je začela 24. februarja 2022 in še traja. Ta ima za Evropo nedvomno velike (tudi finančne) posledice in je zaradi rasti cen še dodatno vplivala na naraščajočo revščino v družbi, povečala je družbeno segregacijo in povzročila še več strahu. Že med pandemijo sem opozarjal, da moramo kot družba po koncu pandemije poskrbeti, da »nikogar ne pustimo zadaj«, a se žal zdi, da se dogaja prav to. Število obravnavanih pobud in zadev se je sicer znižalo in je bilo v letu 2022 podobno kot v času pred pandemijo, opažamo pa, da so posamezniki in posameznice v vse težjem položaju, iz katerega prepogosto le težko izidejo, saj ukrepov, ki bi lahko vplivali upanje, prepogosto ni ali pa so prepočasni oziroma premalo jasni. Ponovno smo začeli sprejemati pritožnike na sedežu, spet smo opravljali terenske obiske in poslovali zunaj sedeža – smo pa ostali v enaki meri kot med pandemijo dostopni preko e-pošte, običajne pošte, telefona in tudi preko družbenih omrežij. Večina zaposlenih je tudi v letu 2022 delo opravljala hibridno – od doma na daljavo ali neposredno s sedeža institucije. S tem izkazujemo zaupanje delodajalca do zaposlenih in obratno, prav tako pa krepimo nove prakse v poslovanju družbe na različnih ravneh z vidika ravnovesja med poklicnim in zasebnim življenjem, nenazadnje pa zmanjšujemo tudi ogljični odtis in tudi kot institucija prispevamo k varstvu okolja.

Letno poročilo ne vsebuje več posebnega dela o covidnih zadevah, so pa nekatera vprašanja, ki se še vedno nanašajo na posledice pandemije, obravnavana po posameznih vsebinskih poglavjih. Ker je moja želja predvsem premikati razmere na bolje, se bom v tem uvodniku osredotočil pretežno na **številne sistemske izzive, s katerimi smo se ukvarjali v letu 2022 in ki čakajo na čimprejšnjo rešitev – kot ilustracijo, da skupaj zmoremo, pa bom izpostavil tudi nekaj primerov dobrih praks.**

Kot varuh sem bil v lanskem letu, ki ni bilo prav nič manj zahtevno kot leta pred tem, v rednih stikih z nosilci različnih vej oblasti in jih opozarjal na pomen spoštovanja mednarodnih in ustavnih standardov človekovih pravic pri vsakdanjem delu in sprejemanju konkretnih odločitev. Tudi v letu 2022 smo veliko pozornosti namenjali različnim ranljivim skupinam, kot so **otroci, invalidi, starejši, ženske, narodne in etnične skupnosti, verske skupnosti, zaposleni, brezposelni in tujci.** Kot že omenjeno, sem še naprej izpostavljal, da se je pomembno zavedati, da človekove pravice niso neki oddaljen ali teoretični, pravniški pojem. Nujno je, da **so človekove pravice dostopne vsakomur ter da so posameznikom na razpolago ustrezni mehanizmi in pravna sredstva, da se kršitve odpravijo.**

Število obravnavanih zadev, ugotovljene kršitve in nova priporočila

Tudi v letu 2022 smo obravnavali veliko več zadev kot pred pandemijo. Obravnavali smo 5.975 zadev (leta 2021 jih je bilo 6.863, leta 2020 le nekaj manj, 6.852, leta 2019 pa 4.600), kar predstavlja le dobrih 13 % manj kot med pandemijo, ko je prišlo do več kot tretjinskega povečanja števila prejetih zadev glede na obdobje pred pojavom pandemije covid-19. Obravnavane zadeve so se nanašale na kršenje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, načela dobrega upravljanja in pravičnosti.

V letu 2022 smo obravnavali skupno 3.026 pobud, od tega jih je bilo 2.398 pobud odprtih na novo, 642 pobud pa je bilo prenesenih iz leta 2021. Utemeljenih je bilo skupaj **406 ali 17,2 % pobud**, med njimi 181 s področja zagovorništva. Izmed drugih zaključenih pobud 273 ali 11,6 % pobud ni bilo utemeljenih, v 1.340 pobudah ali 56,8 % ni bilo pogojev za obravnavo (o pobudi poteka pravni postopek, pri katerem ni mogoče zaznati zavlačevanja ali večjih nepravilnosti), manjše število pobud pa je bilo bodisi prepoznih ali pa so bile anonimne, **žaljive** oziroma je bil postopek ustavljen zaradi pobudnikovega nesodelovanja ali umika pobude. 242 ali 10,26 % pobud ni sodilo v Varuhovo pristojnost, v dveh pobudah, kar predstavlja 0,08 %, pa je prišlo do umika soglasja na področju zagovorništva.

Med 189 utemeljenimi pobudami je Varuh ugotovil 222 kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin (opredeljenih v Ustavi RS) ali druge nepravilnosti (kršitev načela pravičnosti in dobrega upravljanja, neupravičeno zavlačevanje postopka ali očitna zloraba oblasti po ZVarCP). K tem 222 kršitvam je **treba dodati 181 primerov s področja zagovorništva otrok**, pri katerih ne ugotavljamo kršitev, so pa obravnavane kot utemeljene pobude in zato prištete med 406 utemeljenih pobud. Večje število kršitev pravic v primerjavi s številom utemeljenih pobud je posledica večjega števila ugotovljenih kršitev pri posamezni pobudi. Tako smo med obravnavanjem pobude v nekaterih primerih ugotovili tudi tri ali več kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali drugih nepravilnosti. Med utemeljenimi obravnavnimi pobudami smo **ugotovili 66 kršitev načela dobrega upravljanja (3. člen ZVarCP), 29 kršitev neupravičenega zavlačevanja postopkov (24. člen ZVarCP), 22 kršitev enakosti pred zakonom (14. člen Ustave), 14 kršitev načela, da je Slovenija pravna in socialna država (2. člen Ustave), 11 kršitev pravice do socialne varnosti (50. člen Ustave), 11 kršitev pravic invalidov (52. člen Ustave), osem kršitev pravice varstva človekove osebnosti in dostojanstva (21. člen Ustave) in prav toliko kršitev pravice do zdravstvenega varstva (51. člen Ustave).**

Teh 222 kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali drugih nepravilnosti smo ugotovili pri različnih organih, in sicer **največkrat pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti** (v 47 primerih), **upravnih enotah** (v 22 primerih), **Ministrstvu za zdravje** (v 19 primerih), **lokalni samoupravi – občinah** (v 16 primerih), **Inšpektoratu RS za okolje** (v 10 primerih) in prav toliko pri **centrih za socialno delo**. Podrobnejši pregled in utemeljitev statističnih podatkov je naveden v vsebinskem delu letnega poročila Varuha za leto 2022, in to v vsakem od vsebinskih poglavij.

Poudariti želim, da število in delež utemeljenih pobud med rešenimi pobudami nista prava kazalnika stanja varstva človekovih pravic v Sloveniji. Prvič zato, ker se vsaka oseba, ki ji organi oblasti kršijo človekove pravice, ne obrne nujno tudi na Varuha, drugič pa zato, ker lahko ena utemeljena pobuda, v kateri smo ugotovili sistemsko nepravilnost, pomeni kršitev pravic več sto ali celo več tisoč osebam. Tudi zato na podlagi podatkov, ki jih dobimo iz javno dostopnih virov, na posameznih področjih odpiramo lastne pobude in širša vprašanja (v letu 2022 smo **na lastno pobudo odprli 27 pobud in 62 širših vprašanj**, v letu 2021 pa šest lastnih pobud in 77 širših vprašanj), ki jim je treba prišteti še vse obiske krajev odvzema prostosti, te je izvedel državni preventivni mehanizem, in **144 zadev s področja delovanja Centra** za človekove pravice.

Na podlagi vseh svojih dejavnosti v letu 2022, torej obravnavanja pobud, odpiranja širših vsebinskih vprašanj, delovanja različnih organizacijskih enot, obiskov, priprave strokovnih analiz, študij in zaznavanj, **dajemo tokrat skupaj 83 novih priporočil**, od tega:

- **66 priporočil, ki pogosto tudi na sistemski ravni** zadevajo posamezne segmente družbe ali družbo kot celoto in spoštovanje človekovih pravic v njej, in
- še dodatno **17 priporočil**, ki predstavljajo **stalne naloge** različnih organov.

Letos dajemo še nekoliko manj novih priporočil kot v preteklem letu; vendar je **glede na zelo veliko število neuresničenih in še vedno aktualnih preteklih Varuhovih priporočil pred pristojnimi organi v prihodnje še ogromno dela**.

Pomen uresničevanja priporočil Varuha in odločitev drugih neodvisnih institucij

Letos izpostavljam več kot 100 najbolj aktualnih preteklih priporočil, ki ostajajo bodisi neuresničena bodisi delno neuresničena, kar je nekoliko manj kot lani. Tudi tokrat kot na stalno nalogo organov opozarjam na priporočilo (stalno nalogo) št. 1 (2020), s katerim smo Vlado Republike Slovenije pozvali, naj v svojem odzivnem poročilu poroča tudi o napredku glede uresničevanja Varuhovih preteklih še neuresničenih priporočil. Pričakujem, da vlada ali nosilno ministrstvo pri priporočilih, ki se nanašajo na več vladnih resorjev, uskladi ukrepanje in pripravi enotna pojasnila in usklajen odziv glede uresničevanja takšnih priporočil. Doslednejše in hitrejše uresničevanje naših priporočil lahko pomembno prispeva k dvigu ravni spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Sloveniji za vse in hkrati pripomore k večji kakovosti življenja posameznic in posameznikov. Dodatno dajemo novo priporočilo, ki opozarja na nujnost koordinacije znotraj vlade, kadar gre za priporočilo, ki se nanaša na več vladnih resorjev.

Priporočilo št. 1: Varuh priporoča, naj Vlada Republike Slovenije vzpostavi posebno koordinacijo, ki bi obravnavala priporočila Varuha, ki se nanašajo na več vladnih resorjev, in naj glede teh priporočil pripravi enotno stališče in delovni načrt za njihovo uresničevanje.

Še vedno opozarjamo tudi na pomen uresničevanja oziroma izvrševanja sodb Ustavnega sodišča Republike Slovenije in Evropskega sodišča za človekove pravice. **Statistika glede neizvršenih ugotovitvenih odločb Ustavnega sodišča se je v letu 2022 sicer nekoliko izboljšala, še vedno pa ugotavljamo, da je njihovo uresničevanje prepočasno, kar lahko slabo vpliva tudi na zaupanje v pravno državo. Kot že omenjeno, še vedno ostaja neuresničena tudi odločba Ustavnega sodišča št. U-1474/18-17 z 10. 12. 2020 glede finančne avtonomije štirih neodvisnih državnih institucij. Ponavljamo torej svoje lanskoletno priporočilo (stalno nalogo) št. 2 (2021), naj vlada ustanovi mehanizem, ki bi nudil strokovno podporo glede uresničevanja t. i. ugotovitvenih odločb ustavnega sodišča.**

Kot smo že pisali tudi v preteklih letnih poročilih, je v zadnjih letih viden napredek glede uresničevanja sodb Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), vendar si je treba za njihovo izvrševanje stalno prizadevati. Konec leta 2022 je pet sodb ESČP ostalo neizvršenih (zadeve Pintar in drugi, Q in R, Ferhatović, Dolenc, Gregor Rutar in Rutar Marketing, d. o. o.). **Ponovno izpostavljamo, da tudi v primerih, ko je že bila sprejeta zaključna resolucija Odbora ministrov Sveta Evrope, še vedno obstaja obveznost države, da nadaljuje z uresničevanjem sodb ESČP.** Varuh je tudi v letu 2022 obravnaval zadevo, povezano z izbrisanimi, pri kateri je ugotovil, da kljub izvršitvi sodbe ESČP v **zadevi Kurić in drugi proti Sloveniji** še vedno obstajajo situacije sistemske narave, v katerih prihaja do diskriminacije posameznikov, ki so bili izbrisani – konkretno opozarjamo na problematiko nedostopnosti socialnovarstvenih zavodov tudi za te posameznike. **Negativno nas je presenetila zavrnitev priporočila št. 10 (2021), naj bodo akcijski načrti in akcijska poročila, ki jih vlada oziroma ministrstvo posreduje Odboru ministrov Sveta Evrope, javno dostopni tudi v slovenskem jeziku. Priporočilo ponavljamo in pričakujemo njegovo uresničitev,** saj glede na majhen obseg omenjenih poročil strošek prevoda ne more biti razlog ali morda celo izgovor za onemogočanje dostopa do teh poročil v slovenskem jeziku. Javnost ima pravico, da se v slovenskem jeziku seznanj s splošnimi ukrepi, ki jih je sprejela država, da se podobne kršitve človekovih pravic ne bi več ponovile, zato menim, da gre za informacije iz 20. člena Zakona o javni rabi slovenščine.

Ranljive skupine in vsebinska področja

Na **področju enakosti pred zakonom in prepovedi diskriminacije** je v letu 2022 Varuh obravnaval skupaj 106 zadev, od tega 82 pobud, kar predstavlja sicer upad zadev glede na obdobje pandemije, vendar pa skoraj enkratno povečanje števila zadev glede na leto 2019. Utemeljenih pobud je bilo osem. Prevladovale so zadeve, ki so se dotikale invalidov, z več kot pol manj sledijo enake možnosti glede na raso, narodnost ali etnično pripadnost, ena pobuda pa se je nanašala na vprašanje enakih možnosti glede na splošno identiteto ali usmerjenost. Glede drugih ranljivih skupin je bil najpogostejši skupni imenovalec starost. Opozorili smo, da je zakonodajalčeva prosta presoja omejena tudi z varstvom pred diskriminacijo, pri čemer pa se lahko posluži tudi ukrepov pozitivne diskriminacije. **Opazamo sicer, da normodajalcem pogosto ne uspe prepričljivo utemeljiti po njih samih predpisanega razlikovanja, vendar pa se tudi v**

takšnih, načeloma sicer pozitivnih ukrepih, ne smejo neupravičeno neenako obravnavati ali celo izključevati posameznikov ali skupin. Prav to smo ugotavljali v zvezi z Zakonom o začasnih ukrepih za omilitev posledic druginje za upravičence do otroškega dodatka. Kljub dodatnim pojasnilom Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) nismo spremenili začetnega stališča, da so dejanski položaji mladoletnih in polnoletnih otrok, ki so jih starši dolžni preživljati, z vidika posledic druginje v bistvenem enaki in da glede tovrstne diskriminacije ni prepoznati legitimnega cilja, ki naj bi ga takšno razlikovanje zasledovalo, saj razen starosti ni navedena niti ena dejanska okoliščina med otroki, ki bi utemeljevala drugačno obravnavo družin pri upravičenosti do druginjskega dodatka. **Posledično dajemo tri nova priporočila v zvezi z razumevanjem in uresničevanjem 14. člena ustave v obstoječih predpisih in predlogih predpisov (priporočila (stalne naloge) 7, 8 in 9).** Obravnavali smo tudi **nekaj pisanj tujcev, da banke zavračajo odprtje bančnih računov zaradi njihove narodnosti.** Izpostavljamo, da morajo potrošnikom osnovni plačilni račun ponujati vse banke. Vsak potrošnik, ki zakonito prebiva v EU, ima pravico do odprtja in uporabe osnovnega plačilnega računa pri banki, ki ga odpre brez nepotrebne odlašanja oziroma najpozneje v desetih delovnih dneh (od tega pa je treba ločiti transakcijski račun). S to problematiko sem osebno seznanil tudi guvernerja Banke Slovenije.

Glede položaja invalidov je najprej na mestu apel h krepitvi spoštljivega odnosa do invalidov. **Zaznali smo na primer javna nasprotovanja divaške civilne iniciative priseliviti oseb z motnjami v duševnem razvoju v Divačo, ki naj bi bila izvedena v okviru projekta deinstitutionalizacije stanovalcev Doma na Krasu. Izrazil sem zaskrbljenost nad odzivi javnosti na procese deinstitutionalizacije, ki jo sam močno podpiram. Zato smo glede tega dali novo priporočilo (št. 10), naj MDDSZ posebno pozornost nameni ukrepom krepitve spoštljivega odnosa do pravic invalidov in njihovega dostojanstva na splošni ravni in še posebej v konkretnih okoljih, kjer se načrtuje izvedba projektov deinstitutionalizacije. Še vedno opozarjamo tudi, da Slovenija še ni imenovala neodvisnega telesa za spremljanje izvajanja Konvencije o pravicah invalidov iz drugega odstavka 33. člena omenjene konvencije.**

Decembra 2022 smo pripravili **Posebno poročilo o dostopnosti centrov za socialno delo za gibalno in senzorno ovirane invalide**, ki je bilo v začetku leta 2023 predstavljeno v državnem zboru. **Vlada se žal v svojem mnenju do poročila ni opredelila prav do tistega od skupno petih naših priporočil, ki se je nanašal nanjo – in sicer, da v poročilih, s katerimi mora skladno z 49.a členom Zakona o socialnem varstvu vsaka tri leta poročati državnemu zboru o učinkovitosti delovanja centrov za socialno delo in enot centrov, nameni posebno pozornost dostopnosti za gibalno in senzorno ovirane.** Izkazalo se je, da ne prejšnje ne sedanja vlada takšnega poročila še ni izdala. V letu 2022 smo **obravnavali tudi možnost dostopa oseb s senzornimi motnjami (z motnjami sluha in vida) do slovenskih sodišč.** Že v poročilu za leto 2018 smo opozorili na pomen fizične dostopnosti invalidov do sodišč **in glede tega pozdravljamo prizadevanja Ministrstva za pravosodje za odpravo grajenih in komunikacijskih ovir skladno z Zakonom o izenačevanju možnosti invalidov. Dajemo pa novo priporočilo (št. 16), v katerem sodiščem in službam za informatiko priporočamo, da sprejmejo tudi posebne ukrepe za zagotavljanje dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij sodišč za**

namen lažjega dostopa do informacij sodišč za vse uporabnike, še zlasti pa invalide. Glede dostopnosti javne infrastrukture nas je Zveza paraplegikov Slovenije opozorila na **nedostopnost prehoda pod železniško progo v Grosupljem. Obravnavali smo tudi problematiko neprilagojenosti parkirne hiše na Trgu republike v Ljubljani, kjer pa nismo mogli posredovati, saj gre za zasebnopravni subjekt.** Opozorili smo tudi, da je organizator prireditve dolžan prireditvev organizirati tako, da nista ogrožena življenje in zdravje udeležencev ali drugih oseb – v okviru tega mora nedvomno poskrbeti tudi za varnost invalidov. Na problematiko **dostopnosti srednjih šol smo opozarjali že v letnem poročilu za leto 2019 in glede tega dali dve priporočili, ki ostajata neuresničeni.** Glede obljube Inšpekcije Republike Slovenije za šolstvo in šport, da bo v okviru rednih nadzorov v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah opravila tudi nadzor dostopa do izobraževanja za invalide, smo konec leta 2022 preverili, kako je bilo z uresničitvijo teh napovedi. **Ugotovili smo, da se IRSŠ ni držal svojih obljub,** kot razlog pa navaja kadrovski manko in večje število izrednih pobud zaznave povečanega števila različnih pojavov nasilja v šolskem prostoru. **Problematiko invalidov smo obravnavali na številnih vsebinskih področjih.** Tako so npr. težave z izvajanjem osebne asistencije predstavljene v okviru socialnih zadev, fizična dostopnost do objektov pa v poglavju o stanovanjski problematiki. **V zvezi z invalidi na odločevalce naslavljam kar 25 novih priporočil, od tega jih šest predstavlja stalno nalogo organov.**

Ob različnih **dogodkih sem opozoril tudi na enake možnosti gluhih, naglušnih in gluhoslepih. Nujni so premiki na področju pravice gluhih, da se izobražujejo v znakovnem jeziku. Kadar šole ne zagotavljajo prisotnosti tolmača, to predstavlja diskriminacijo gluhih otrok pri dostopu do izobraževanja.** Obravnavali smo tudi primer diskriminacije, ko otrok, vpisan v prvi razred osnovne šole z nižjim izobraževalnim standardom, ni prejel rumene rutice.

Položaju otrok s posebnimi potrebami namenjamo posebno pozornost, posebne napore smo usmerjali tudi v ozaveščanje glede potrebnega zmanjšanja institucionalizacije. **Prizadevamo si za uvedbo družinske asistencije tudi za otroke s posebnimi potrebami, povečanje števila ur do delnega plačila za izgubljeni dohodek za nego otroka s posebnimi potrebami, nenazadnje tudi za ureditev prevoza otrok s posebnimi potrebami do kraja izobraževanja in nazaj, saj ugotavljamo, da občine v večini primerov le povrnejo stroške prevoza, namesto da bi prevoz organizirale, kot to določa zakon. Občine so v svojih stališčih na to temo zelo agresivne in niso pripravljene spoštovati veljavne zakonodaje, kar je nesprejemljivo in v nasprotju z načeli pravne države. Na težave slepih in slabovidnih otrok smo opozarjali že pred osmimi leti, a so v procesu vzgoje in izobraževanja še vedno prisotne težave glede sistemske nedostopnosti slepim in slabovidnim otrokom prilagojenega učnega gradiva, prav tako tudi ni ustreznih prilagoditev pri udeležbi otrok na različnih tekmovanjih iz znanja.** V letu 2022 smo vse **glasbene šole** v državi zaprosili za pojasnilo, koliko otrok z avtizmom se šola v njihovi šoli in koliko je bilo v preteklosti **otrok z avtizmom**, ki so se želeli vključiti v glasbeno šolo, pa to ni bilo mogoče, ker niso opravili sprejemnega izpita. Na podlagi odgovorov smo lahko zaključili, da je glasbeno šolstvo pri nas vzpostavljeno v osnovi za odkrivanje in izgradnjo talentov – izključno v smeri rezultata; da preizkus znanja zahteva le posluš (in ne drugih kognitivnih sposobnosti), da imajo lahko tudi

otroci z avtizmom velik talent za glasbo, vendar ga večinoma nimajo, bi jim pa vključenost zagotavljala odličen terapevtski učinek. Otroci v glasbeni šoli tudi nimajo pravice do spremljevalca ali drugačne pomoči. **Pričakujemo, da bodo ob pripravi zakonskih sprememb potrebe otrok s posebnimi potrebami upoštevane, ne le v postopku opravljanja izpita, temveč tudi v postopku izobraževanja. Nesprejemljivo je tudi, da pristojno ministrstvo še vedno zavrača naše priporočilo (št. 25 (2020), da bi bilo invalidnost treba razumeti v povezavi z različnimi ovirami, ki posameznika omejujejo, in ne z vrsto okvare, ki povzroča invalidnost, pri tem pa je posebej sporen Pravilnik o kriterijih za uveljavljanje pravic za otroke, ki potrebujejo posebno nego in varstvo.**

Tudi **položaju otrok** na splošno smo v letu 2022 namenili veliko pozornosti, saj **smo samo na področju otrok obravnavali skoraj 400 zadev (od tega 184 pobud)**, ob tem pa smo se z vprašanji otrokovih pravic ukvarjali tudi še v okviru **Zagovorništva otrok (141 pobud)**, pa tudi v okviru drugih področij in ranljivih skupin, pri katerih je še posebej zaskrbljujoča **interjekcijska diskriminacija**. Pogosto smo opozarjali na pomen **doktrine o pozitivnih dolžnostih države**, ki temelji na premisi, da imajo vsi organi pozitivno dolžnost varovati otrokove pravice, vključno s pravico, da so slišani, in največje koristi otroka. **Dolgotrajni sodni postopki so težava, glede katere stalno poudarjamo, da ima na otroke bistveno bolj negativen vpliv kot na odrasle. Kot zelo kritično ponovno izpostavljamo pomanjkanje kliničnih psihologov in pedopsihiatrov. Kot primer dobre prakse učinkovitega medresorskega in medinstitucionalnega sodelovanja v korist otrok lahko izpostavljam Hišo za otroke, ki je svoja vrata odprla 8. junija 2022 in omogoča zaščito in celostno obravnavo otrok, žrtev najhujših kaznivih dejanj.** Upam, da je to le začetek izgradnje otroku prijaznega oziroma prijaznejšega pravosodja v Sloveniji. **Ponovno smo srečevali težave, ko so vrtci ali šole ali zdravniki enemu od staršev ovirali dostop do otrokovih osebnih podatkov. V letu 2022 smo zaznali nekoliko več pobud staršev, ki so jim bili otroci odvzeti z odločitvijo sodišča ali izjemoma z začasno odločitvijo centra za socialno delo. Pogosto smo se srečevali s stiskami, ki so posledica revščine; težave so na področju socialne izključenosti, medvrstniškega in spletnega nasilja, pereča so dolgotrajna rejništva in številne težave, ki so posledica ločitve staršev.**

Zaskrbljeni smo, da je v odzivnem poročilu pristojno ministrstvo zavzelo stališče, da našega priporočila št. 88 (2018), naj se za celotno področje izobraževanja sprejmejo zakonske rešitve, ki bi ustrezno urejale pregled šolskih torb in preizkus na prisotnost drog in alkohola, ne bo upoštevalo zaradi nestrinjanja. Priporočilo ponavljamo in dajemo hkrati še novo, nekoliko razširjeno priporočilo v zvezi s tem. Upamo, da bo glede na naknadno pozitivno mnenje Ministrstva za pravosodje (že iz leta 2023) vendarle prišlo do nujno potrebne dopolnitve zakonodaje, ki bo vsaj v določeni meri zagotavljala tudi večjo varnost tako otrok kot tudi zaposlenih na šolah. **Opozorili smo na nasilje med mladimi in na spletu kot na družbeni problem, ki ga je treba čim prej učinkovito nasloviti.**

Ne preseneča, da je bilo tudi v letu 2022 na področju **družbenih dejavnosti** najbolj aktualno **področje šolstva**. Pobude so se nanašala predvsem na problematiko vpisov v šolske ustanove, primerno organizacijo prijav in odjav šolske prehrane, organizacijo

varne poti v šolo in realizacijo infrastrukturnih projektov, vezanih na opravljanje vzgojno izobraževalnih dejavnosti. Od skupaj 121 obravnavanih zadev, med katerimi je bilo 75 pobud, je bilo šest pobud na področju utemeljenih. **Na nas se je obrnil učenec ene od osnovnih šol, ki je menil, da so šolska kosila »premajhna«.** Poleg sklicevanja na strokovni pregled NIJZ se je šola v odgovoru sklicevala tudi na to, da učenci marsikdaj ne pojedjo vseh sestavin kosila in da hrana ostaja. Ocenili smo, da če nekateri učenci ne vzamejo vseh sestavin kosila oziroma hrano puščajo, to ne more biti opravičljiv razlog za zmanjševanje količine obrokov. Če pa že, morajo učenci potem vedno imeti možnost dobiti dodatek, za zaužitje le-tega pa dovolj časa. **Na Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in na šole smo naslovili priporočilo št. 64, naj sprejmejo ukrepe za ustrezno zagotovitev šolske prehrane.** Prav tako **priporočamo, da omenjeno ministrstvo in šole zagotovijo možnost odjave in prijave šolske prehrane tudi preko telefona in elektronske pošte (priporočilo št. 65).**

V letu 2022 smo obravnavali raznovrstne pobude, v katerih smo ugotovili tudi sistemske pomanjkljivosti na področju **zaposlenih in brezposelnih.** **Že leta opozarjamo na problematiko dolgotrajnosti in posledic premalo učinkovito vodenih inšpekcijskih postopkov na različnih področjih, tudi na delovnopravnem.** Na slednjem sicer pozdravljamo prizadevanja resornega ministrstva in Inšpekcije RS za delo za hitrejše vodenje inšpekcijskih postopkov, **a moramo še enkrat ponoviti priporočilo, dano že v letnem poročilu za leto 2018, naj vlada IRSD primerno kadrovsko okrepi.** Pristojno ministrstvo in vlado **ponovno pozivamo tudi, naj nadaljujeta dejavnosti za odpravo prekrasnosti.** Na nas so se obračali tudi uslužbenci, ki so bodisi zatrjevali problematiko organizacije dela bodisi nevzdržne delovne pogoje ali izboljšanje položaja posameznega poklica. Izpostavljamo še neustrezno plačilo zaposlenih v socialnovarstvenih programih, obravnavali pa smo tudi kršitve delovnopravne zakonodaje delodajalcev, ki zaposlujejo tuje delavce.

Na **področju zdravstvenega varstva** (in zdravstvenega zavarovanja) opozarjamo, da **sta dostop do zdravnika in kakovost zdravljenja ključna elementa javnega zdravstva.** V letu 2022 smo obravnavali skupaj 453 zadev, se je pa število pobud glede na predhodno leto prepolovilo, glede na predkovidno leto 2019 pa se je podvojilo. 18 pobud je bilo utemeljenih. Obravnavane zadeve so bile raznolike, njihov skupni imenovalec pa je slabo delovanje oziroma slaba dostopnost zdravstvenih storitev v državi. **Na številnih področjih beležimo pomanjkanje zdravnikov specialistov, število deficitarnih področij se iz leta v leto povečuje, posebej pereče je pomanjkanje družinskih zdravnikov.** **Posledica je neenaka dostopnost do zdravnika za zavarovanke in zavarovance, ki se kaže tudi v nesprejemljivo dolgih čakalnih vrstah, ki lahko tudi ogrožajo zdravje posameznikov, gotovo pa poslabšujejo njihovo kakovost življenja.** **Stanje v državi na področju zdravja ocenjujemo kot zelo slabo, položaj pa se ne izboljšuje, zdi se celo, da se iz leta v leto slabša. Gre za posledico odsotnosti reform zdravstvenega sistema v Sloveniji, ki bi se morala zgoditi že pred leti. Zdi se, da gre za odsotnost vizije, kako zagotoviti vzdržen, učinkovit in splošno dostopen zdravstveni sistem.** Na podlagi konkretne pobude smo opozorili na nujnost dostopnosti zdravljenih oseb z redkimi boleznimi ne glede na starost. Na podlagi pobud opozarjamo tudi na vse večje težave sporazumevanja s tujejezičnimi pacienti.

Veliko priporočil, ki smo jih dali na področju zdravja, prav tako ostaja neuresničenih, dajemo pa tudi 12 novih priporočil. Na **področju duševnega zdravja že od leta 2016 opozarjamo in ponavljamo priporočilo, naj Ministrstvo za zdravje pripravi zakonsko ureditev opravljanja psihoterapevtskih storitev, kakšnega oprijemljivega osnutka oziroma predloga zakona pa še ni videti.** Izpostavljamo tudi pomen uresničevanja določb Pravilnika o naročanju in upravljanju čakalnih seznamov ter najdaljših dopustnih čakalnih dobah. Na novo npr. **priporočamo, naj Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) z namenom, da bi se zagotovilo pravočasno odločanje imenovanih zdravnikov, spremeni Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja tako, da uskladi rok za podajo predloga za podaljšanje začasne nezmožnosti za delo z rokom, v katerem mora imenovani zdravnik odločiti o predlogu. Ministrstvu za zdravje pa priporočamo, naj zagotovi pravne podlage, da bo ZZZS lahko zagotavljal izposojlo medicinskih pripomočkov začasno nepomičnim osebam, pa tudi naj sistemsko uredi dostop do informacij in pomoč glede zdravstvenega varstva posebej tudi tistim uporabnikom, ki niso večji komunikacije po digitalni poti. Opozarjamo še, da mora ministrstvo glede obveznosti nošenja maske zagotovi ustrezno pravno podlago, saj trenutna zakonodaja ne omogoča zavrnitve pravice do zdravstvene oskrbe, če oseba ne nosi zaščitne maske skladno s hišnim redom zdravstvenih izvajalcev.**

Na **področju socialnih zadev** smo skupaj obravnavali 565 zadev, od tega 372 pobud (278 na področju), kar 35 je bilo utemeljenih. To pomeni visok odstotek utemeljenih zadev, še posebej glede socialnih prejemkov, pomoči in štipendij (67 %) ter socialnih storitev (33,33 %). Veliko zadev se je nanašalo na invalide in starejše pa tudi na socialno šibkejše. Posebej želim izpostaviti **problematiko izvajanja osebne asistencije. Bistvo težav je v tem, da se je ob nespremenjeni zakonski ureditvi spremenila vsebina pravice, saj jo novi izvedenci, določeni z zadnjo novelo Zakona o osebni asistenci, praviloma priznavajo v manjšem časovnem obsegu kot prej.** Posamezniki, ki se jim je zdravstveno stanje poslabšalo in so zaprosili za večji obseg pravic, vendar po novih kriterijih, tudi ob poslabšanju stanja niso več dosegli kriterijev niti za prvotni časovni obseg, obseg pravice pa se jim je tako zmanjšal. **Predlagali smo, da o takšni vlogi odločajo zgolj v smeri »utemeljena – neutemeljena«, kar bi pomenilo, da se obseg pravice lahko le poveča, ne pa tudi zmanjša, saj slednje pomeni poseg v že pridobljeno pravico do osebne asistencije.** V letu 2022 smo se ponovno srečevali tudi s težavami oseb, ki se po zaključenem zdravljenju v bolnišnicah brez potrebne nege ne morejo vrniti v domače okolje, zanje pa ni najti ustreznega mesta v okviru socialnovarstvenih storitev. **Zato kar tri pristojna ministrstva opozarjamo, da je še posebej nujno, da v prehodnem obdobju do uveljavitve zakonodaje na področju dolgotrajne oskrbe, zagotovijo izvajanje 40.a člena Pravilnika o postopkih pri uveljavljanju pravice do institucionalnega varstva oziroma določijo natančen protokol nameščanja hudo bolnih in ostarelih v institucionalno varstvo, pomoči družini na domu brez čakalne dobe oziroma začasno nameščanja v negovalne bolnišnice oziroma oddelke. V zvezi z institucionalnim varstvom zagovarjamo proces deinstytucionalizacije in dajemo poudarek na bivanje in oskrbo v skupnosti.** Ta proces se še vedno odvija prepočasi, slediti pa mora željam ljudi, ki želijo ostati v domačem okolju.

Zagovarjamo **medgeneracijsko solidarnost** kot nujnost za sožitje različnih generacij. Glede **stopnje tveganja revščine in socialne izključenosti** smo ponovno ugotavljali, da ni za vse skupine, posameznice in posameznike enaka. **Obravnavali smo tudi primere, ki kažejo na majhno digitalno pismenosti**, ki je postala ključna za udeležanje življenjskih potreb, saj komunikacija z različnimi skupinami poteka večinoma elektronsko. Poleg tega tudi različni, čeprav vedno obsežnejši socialni prejemki ne preprečijo številnih stisk, s katerimi se ljudje soočajo. Obravnavali smo več zadev, ki se nanašajo na **starejše**. Na splošno naj izpostavimo pomen skrbi za kakovost življenja tudi v starejši dobi. Opozarjamo, da bi se na nacionalni ravni moralo izvajati več preventivnih programov za prepoznavanje nasilja, tudi nad starejšimi, saj je težava v tem, da žrtve nasilja pogosto niti ne prepoznajo, da živijo v nasilnih odnosih. **Čeprav je bilo nekaj naših priporočil s področja socialnih zadev uresničenih, pa številna ostajajo še neuresničena, dajemo pa tudi kar 12 novih priporočil.**

Na področju **pokojninskega in invalidskega zavarovanja** smo že pred tremi leti Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporočili, naj spremeni določila javnih predpisov, ki postavljajo osebe z motnjami v duševnem zdravju v manj ugoden položaj kot druge invalide s primerljivimi omejitvami. **Vlada sicer podpira priporočilo Varuha; pristojna resorna ministrstva pa naj bi sodelovala pri preučitvi sprememb zakonodaje, ki ureja pravice oseb z motnjami v duševnem zdravju – vendar konkretnega napredka še ni.** Še vedno opozarjamo tudi, naj omenjeno ministrstvo preuči ustreznost veljavne zakonodaje, ki brezplačnega javnega prevoza ne zagotavlja vsem invalidom oziroma vsem osebam, ki iz zdravstvenih razlogov ne morejo voziti avtomobila. Pričakujemo, **da pristojni organi aktivno pristopijo k uresničevanju priporočila Varuha z vidika pregleda, ali so iz brezplačnega javnega prevoza izključeni katerikoli invalidi oziroma osebe, ki iz zdravstvenega razloga ne morejo voziti avtomobila, in če je temu tako, da zakonodajo ustrezno prilagodijo.** Poudarjamo, da tudi na tem področju velja dolžnost odločanja v razumnem roku. Obpravnavali smo pobudo v zvezi z dolgotrajnim odločanjem centra za socialno delo o vlogi za uveljavitev pravice do izplačil neizplačanega nadomestila za invalidnost. V drugem primeru Ministrstvo za kulturo, v zvezi s pridobitvijo izjemne pokojnine na področju kulture, ni odgovorilo od leta 2015. Tudi nam so odgovorili šele na urgenco. Tudi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) ter Ministrstvo za zdravje prepogosto ne odločata v predvidenih rokih. V konkretni zadevi smo se obrnili tako na ZPIZ kot na Ministrstvo za zdravje. Opozarjamo, da takšno ravnanje ne pomeni le kršitve načela dobrega upravljanja, ampak lahko pomeni tudi kršenje poštenega postopka in enakega varstva pravic. Zaradi poznega odgovora ZPIZ, ko več kot leto dni sploh ni odgovoril, je prišlo tudi do velike (eno in pol letne) zamude glede priznanja vdovske pokojnine. **Pri ZPIZ smo ugotovili tudi pomanjkanje sledljivosti upravnih postopkov in pričakujemo, da zavod to odpravi.**

Starejši so bili tudi v letu 2022, najverjetneje tudi zaradi posledic epidemije covid-19 pa tudi drugih dejavnikov (krepitev starizma, digitalizacija družbe ipd.), deležni več pozornosti v družbi, kar pa še ne pomeni, da je bil na tem področju narejen pričakovani napredek. Na nas se je obrnilo več starejših, ki so zatrjevali, da so bili **diskriminirani pri dostopu do digitalnih bonov**. Predlagali smo spremembo Zakona o spodbujanju digitalne vključenosti, saj **smo menili, da dodatni pogoj udeležbe na izobraževalnem**

programu ne bi smel temeljiti na starosti. Obravnavali smo tudi **zatrjevano diskriminacijo na podlagi starosti pri kreditiranju.** Ugotovili smo, da Banka Slovenije ni izdala nobenih predpisov, ki bi bankam določali zgornjo starostno mejo za najem kreditov, kar pomeni, da je odločitev o starostni omejitvi pri odobravanju kreditov prepuščena posamezni banki in je odvisna tudi od pripravljenosti in sposobnosti banke po prevzemu tveganj, posameznik pa tudi ni vnaprej izključen iz možnosti odobritve kredita le zaradi presejanja določene starosti.

Splošne ugotovitve na področju **nacionalnih in etničnih skupin** ostajajo enake kot lani. Tudi tokrat se je največ zadev tako ali drugače nanašalo na **romsko skupnost.** **Pozdravljamo sistemizacijo delovnega mesta romski pomočnik,** ki se je sicer začela izvajati s 1. septembrom 2021. **Ponovno izpostavljamo, da pravna in komunalna neurejenost romskih naselij ogroža uresničevanje človekovih in posebnih pravic romske skupnosti** oziroma njenih pripadnikov, pa tudi človekovih pravic drugih ljudi, ki tam živijo. Ukrepi bi morali biti konkretni, njihovi učinki pa merljivi. Delež romskih učencev, ki končajo šolo v jugovzhodni Sloveniji, je skromnih 11 %, s pomanjkljivo izobrazbo pa je povezan tudi problem brezposelnih, od katerih se jih le okoli 10 % vključuje v osnovno šolo za odrasle. V pričujočem poročilu posebej izpostavljamo primer romskega **naselja Krušče v brežiški občini,** občina pa je po več letih naših pozivov vendarle sprejela Strategijo reševanje romske tematike v Občini Brežice 2022–2030. Občina sicer za svoj zdaj že več desetletni neuspeh pri urejanju naselja s prstom kaže na državo, češ da ji zakonodaja ne omogoča pravne ureditve naselja, na drugi strani pa ministrstvo tudi že desetletja vztraja, da je zakonodaja popolna in enaka za vse, za napredek pa, da je le treba počakati na plodne rezultate dialoga med lokalno skupnostjo in prebivalci romskega naselja. Ministrstvu za naravne vire in prostor dajemo priporočilo (št. 3), naj pripravi analizo, koliko občinskih prostorskih načrtov, ki so uredili položaj Romov, je bilo sprejetih, koliko romskih naselij še vedno ni vključenih v občinske prostorske načrte in za koliko objektov je bilo po uveljavitvi Zakona o romski skupnosti pridobljeno gradbeno dovoljenje, ki bi omogočilo ureditev dostopa do vode, elektrike in kanalizacije, ter koliko objektov v romskih naseljih je še brez gradbenega dovoljenja.

Obravnavali smo tudi **(ne)učinkovitost kaznovalnega prava v zvezi z Romi.** S strani predstavnikov Mestne občine Novo mesto in Občine Šentjernej smo slišali, da ima tamkajšnje večinsko prebivalstvo pogosto občutek, da ima romska skupnost pri kazenskih oziroma prekrškovnih obravnavah privilegije in ugodnejšo obravnavo, kar je Policija zanikala. Je pa Policija opozorila, da ima težavo pri obravnavi mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, saj z izjemo varnostnega ukrepa namestitve v zavod mladoletni storilci nimajo nobenih vzgojnih ukrepov, ki bi nanje pozitivno vplivali. Zaradi varstva osebnih podatkov in z njimi povezanih omejitev, ki imajo za posledico odsotnost razčlenjenih podatkov, teze, da ima romska skupnost pri obravnavi kaznivih dejanj ali prekrškov ugodnejšo obravnavo ter da sankcije v skupnosti ne dosežejo namena, ni mogoče niti potrditi niti zanikati. **Opozarjamo, da na nekaterih območjih zaznavamo vse večje težave sobivanja romskega in večinskega prebivalstva.** Običaji in navade ne opravičujejo nezakonitih dejanj. **Na lastno pobudo smo se ukvarjali z volilno pravico državljanov Republike Slovenije, pripadnikov romske manjšine.** Ugotovili smo, da je Svet romske skupnosti Republike Slovenije sicer že v začetku leta 2016 sprejel Merila za vpis v evi-

denco volilne pravice državljanov Republike Slovenije – pripadnika romske skupnosti. Merila so bila poslana dvajsetim občinam, niso pa bila objavljena v Uradnem listu, kot to narekuje zakon.

Na lastno pobudo smo obravnavali okoliščine v zvezi z volilno pravico državljanov Republike Slovenije, **pripadnikov avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti**. Ugotovili smo, da madžarske narodne skupnosti niso določile in objavile podrobnejših meril za ugotavljanje volilne pravice iz 12. člena Zakona o evidentiranju volilne pravice, saj menijo, da je zakon dovolj določen, medtem ko so to storile vse italijanske narodne skupnosti z izjemo koprške. Praksa torej ni enotna, prav tako pa smo zaznali določeno nezanesljivost glede evidenc, saj se pred letom 2022 evidence podanih izjav za priznavanje volilne pravice niso vodile, podatki pa so se čez čas izgubljali. Na priporočilo Svetovalnega odbora Sveta Evrope o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin je varuh novembra 2022 predstavil **nov Varuhov okvirni načrt promocije in stikov z manjšinskimi in etničnimi skupnostmi**. Prenovljene predstavitvene zloženke o delu Varuha pa so poleg slovenščine dostopne še v italijanščini, madžarščini, nemščini, angleščini in treh romskih jezikih.

Kot že tolikokrat do sedaj moramo tudi na podlagi aktivnosti v letu 2022 ponoviti svoje stališče, **naj država čim prej ratificira Izbirni protokol k Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah**, kar je pomembno tako za uresničevanje pravic manjšin kot tudi na primer pravice do zdravega življenjskega okolja.

Na področju **tujcev** smo v letu 2022 skupaj obravnavali kar 271 zadev in od tega 183 pobud, kar pomeni več kot 60 % števila zadev glede na preteklo leto in še bistveno večje povečanje glede na predkovidno leto 2019, skrbi pa predvsem to, da je bilo utemeljenih kar 29 pobud, torej skoraj 32 % vseh. Je eno izmed najbolj pestrih področij, tako po številu obravnavanih zadev kot po zahtevnosti njihove vsebine. Poleg tega so bili tujci obravnavani tudi v okviru več vsebinskih področjih. **Daleč največ zadev smo obravnavali glede vstopa, zapustitve in bivanja tujcev v državi**, pri čemer je prišlo do skoraj enkratnega povečanja, **in na področju državljanstva**, pri katerem je prišlo do več kot dvakratnega povečanja števila pobud. **Večina pobud se je nanašala na dolgotrajnost postopkov. Zlasti postopki na Upravni enoti Ljubljana in Upravni enoti Maribor so se večkrat pokazali za predolge. Večkrat se je izkazalo, da je upravna enota stranko že samo k dopolnitvi vloge pozvala šele po več mesecih, do neupravičenih zastojev v postopku pa je neredko prišlo tudi v nadaljevanju postopka. Opozarjamo, da je tudi v teh postopkih treba upoštevati roke iz ZUP-a, saj menimo, da je pri prekoračitvi instrukcijskih rokov v teh postopkih kršeno načelo pravne varnosti, načelo dobrega upravljanja in načelo ekonomičnosti iz 14. člena ZUP.** Tudi glede revizijskih zadev na Ministrstvu za notranje zadeve smo ugotovili (pre)dolgotrajno odločanje, saj je pričakovani časovni okvir za dodelitev zadeve v reševanje šest mesecev in 15 dni, nato pa so zadeve načeloma hitreje rešene – v enem tednu do dveh mesecev. **Po drugi strani pa nismo ugotovili neupravičenega zavlačevanja v postopkih o začasni zaščiti razseljenih oseb iz Ukrajine.**

Na načelni ravni menimo, da je najboljši pristop k razpravi o sodobnih migracijah tak, ki upošteva spoštovanje človekovih pravic migrantov, vključno z nudenjem zaščite beguncem, in hkrati varnost in zaščito drugih interesov družbe. **Obravnavali smo tudi pobudo, ki je odprla vprašanje v zvezi z dostopnostjo tujcev do pristojnih predstavništev Slovenije za izdajo vizumov.** Opozorili smo na sodno prasko ESČP, da je zaradi pomembnosti pravice do družinskega življenja v določenih primerih treba dati prednost združevanju družine celo pred postopkovnimi in materialnimi zahtevami za ureditev prebivanja. **V primeru kurdske družine smo opozorili na sporno prakso, ko so slovenski policisti družino takoj po medicinski oskrbi predali hrvaškim policistom. Opozorili smo, da je takšno ravnanje sporno z vidika več človekovih pravic, zlasti prepovedi kolektivnega izгона, prepovedi vračanja in pravice do azila. Po našem mnenju se v povezavi s prepovedjo kolektivnega izгона in prepovedjo vračanja kaže tudi kršitev pravice do pravnega sredstva. Ponovno izpostavljamo, da morajo biti tujci pred morebitno vrnitvijo v sosednjo državo individualno obravnavani, da morajo biti okoliščine dosledno dokumentirane in da je tujcem treba zagotoviti tudi tolmača, zato na MNZ v zvezi s tem naslavljamo novo priporočilo št. 15. Nadalje smo v Azilnem domu Ljubljana ugotovili tudi primere neupravičenega pridržanja tujcev, saj pridržanje v sprejemnici, ko nekdo poda šele namero in čaka na podajo prošnje, nima ustrezne zakonske podlage. Na nenapovedanem obisku ljubljanskega Azilnega doma avgusta 2022 pa smo ugotovili še, da nastanitveni pogoji za večino oseb ne dosegajo minimalnih standardov, kot so opredeljeni v Smernicah Evropskega azilnega podpornega urada o pogojih za sprejem.**

Na področju **varstva dostojanstva, osebnostnih pravic ter varnosti in zasebnosti** so bile obravnavane zelo raznolike pobude, največ pa je bilo tistih, ki so se nanašale na varstvo osebnih podatkov in drugih vidikov zasebnosti. Pozdravili smo, da je januarja 2022 vendarle začela tudi za Slovenijo veljati mednarodna konvencija o zaščiti vseh oseb pred prisilnimi izginotji. Prejeli smo pobudo glede pravice do življenja, pri čemer smo ponovili svoje stališče, da imajo nasprotniki umetne prekinitve nosečnosti pravico do svobode izražanja, tako da na razne načine nagovarjajo proti splavu, pa četudi s tem nasprotujejo pravici, ki se jo izpeljuje iz ustavne pravice do svobode odločanja o rojstvu otrok, vendar ta svoboda izražanja lahko v določenih okoliščinah in glede na način nje-nega izražanja trči ob pravice drugih. **V zvezi s t. i. izbrisanimi smo konec leta 2022 sporočili, da pozdravljamo vsakršna prizadevanja v smeri pravnega urejanja statusa tistih, katerih prebivanje v Republiki Sloveniji je slednja leta tolerirala, kar je vezano po naši oceni zlasti na pravico do zasebnega oziroma družinskega življenja iz 8. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic. Opozarjamo, da se zlasti zaradi staranja tudi tega dela prebivalstva Slovenije vse izraziteje kažejo resne težave tudi v smeri zagotavljanja socialnovarstvenih storitev tujcem brez dovoljenja za stalno prebivanje.** Čeprav je bila konkretna pobuda pozitivno rešena, pa problematika ostaja aktualna na sistemski ravni. **Predlagamo, da vlada pripravi zakonodajne spremembe, ki bodo omogočale na jasen in predvidljiv način zagotovljen dostop do socialnega varstva tudi za to populacijo.** Obpravnavali smo tudi pobudo glede možnosti plačila parkirnine na (javnem) parkirišču v Občini Železniki izključno preko spletne aplikacije. **Ureditev, po kateri je plačilo parkirnine na javnih parkirnih površinah omogočeno iz-**

ključno preko digitalnih načinov komunikacije, predstavlja po našem mnenju poseg v pravico do nediskriminatornega obravnavanja.

Glede varstva osebnih podatkov smo obravnavali več pobud v zvezi z uporabo video-nadzora s strani zasebnikov. Obravnavali smo tudi več pobud glede ravnanja prejšnje in sedanje vlade. V začetku leta 2022 smo zlasti posredovali pojasnila, od kod je tedanji predsednik vlade pridobil podatke za namen pošiljanja neželene pošte na dom, nova vlada pa je privzdignila obrvi s svojim sklepom, s katerim je ministrstvom, organom v sestavi in vladnim službam naložila, naj pripravi poimensko preglednico vseh novih zaposlitev, trajnih in začasnih premestitev in napredovanj javnih uslužbencev od 1. 1. 2020 do 1. 6. 2022. Nekaterim prejetim pobudam so bili skupni imenovalec mediji. Objavljanje takšnih ali drugačnih fotografij v medijih lahko predstavlja kršitev predpisov s področja varstva zasebnosti oziroma specifično varstva osebnih podatkov, lahko pa tudi ne.

Nedvomno je bil največji premik na zakonodajnem področju v letu 2022, **da je končno le prišlo do sprejema novega Zakona o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2) in s tem tudi do potrebnih nacionalnih izvedb, povezanih s Splošno uredbo o varstvu osebnih podatkov (DGPR). ZVOP-2 vsaj v določeni meri prinaša izvedbo naših dolgoletnih pozivov, da se pripravi in sprejme zakonsko podlago, ki bo omogočala zbiranje razčlenjenih podatkov glede na posamezne osebne okoliščine z namenom spodbujanja enakega obravnavanja in enakih možnosti. Določba se sicer nanaša le na narodno in etnično pripadnost.**

V zvezi z varstvom dostojanstva in varnosti izpostavljam posebej **položaj žensk**. Pozdravili smo sprejem Akcijskega načrta za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2023–2024, sicer že v začetku leta 2023. Tudi na nas pa se je obrnila pobudnica, ki je navajala, da ji je bil v 70. letih prejšnjega stoletja iz porodnišnice ukraden otrok; več podobnih objav smo zasledili tudi v medijih. Opozarjamo, da je takšne trditve treba jemati resno in jih obravnavati tudi z vidika kršenja več človekovih pravic.

Več pozornosti smo namenili **problematiki prisilnih porok, ki jih razumemo kot obliko nasilja nad ženskami in moškimi, nasilja v družini oziroma nasilja nad otroki ter resno kršitev človekovih pravic**. Vseh 58 upravnih enot se je odzvalo na našo poizvedbo v zvezi s tem s pojasnilom, da niso imele takšnih izkušenj. Odgovori glede tega, kako bi ravnali v takšnem primeru, pa so se razlikovali, ugotovili smo, da enotne smernice ali protokoli za primer suma prijave ali sklenitve prisilnih porok v zvezi s tem ne obstajajo. To področje namreč podrobno ni urejeno. Upravne enote tudi večinoma povezujejo t. i. fiktivne (navidezne) poroke in prisilne poroke, česar sicer ne gre vedno enačiti. Vprašanje je, v kolikšni meri gre za skrito problematiko, ki je upravne enote, policija in drugi pristojni organi ne zaznajo, ker imajo težave z identifikacijo takšnih primerov in žrtev. Kot navaja tudi Skupina strokovnjakov Sveta Evrope za ukrepanje proti trgovini z ljudmi (GRETA), je predvsem pomembna pravočasna oziroma zgodnja identifikacija, ki je še posebej ključna, če gre za ranljive skupine, npr. mladoletne osebe. Na lastno pobudo smo obravnavali tudi vprašanje prisilnih porok v povezavi s centri za socialno delo. Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti je nedavno izdal Priročnik o prepoznavanju zgodnjih in prisilnih porok v romski skupnosti in o ukrepanju v teh primerih. Ne gre pa

za problematiko, ki je vezana le na romsko skupnost. Prisilne poroke so lahko povezane tudi s suženjskim razmerjem, fizičnim in psihičnim nasiljem, odvzemom dokumentov in podobno. Poudarjamo pomen pozitivnih ukrepov in preventivnega delovanja države, predvsem z vidika varstva koristi otrok in žensk.

Glede **pravic LGBTQ+** že več let opozarjamo, da **priporočilo, naj pristojni pripravijo predlog zakona, ki bo urejal pravno priznanje spola, že več let ostaja neuresničeno, delo medresorske delovne skupine pa poteka zelo počasi.**

Na področju **svobode vesti in verskih skupnosti** smo prejeli le malo pobud, vse pa so se nanašale na islamsko veroizpoved. Tudi v letu 2022 smo prejeli pobudo, ki se nanaša na nošenje verskega pokrivala, tj. naglavne rute pri opravljanju dela v eni izmed splošnih bolnišnic. **Ponavljamo neuresničeno lanskoletno priporočilo št. 11 (2021), naj Ministrstvo za zdravje poskrbi za pripravo predpisa, ki bo sistemsko urejal vprašanje prepovedi oziroma pravice nošenja naglavne rute pri izvajalcih zdravstvene dejavnosti po celi državi.** Dve zadevi sta se nanašali na zagotavljanje ustrezne prehrane z vidika verskih zahtev – ena na prilagoditev prehrane brez svinjine v vrtcu in osnovni šoli, druga pa na prehranjevanje muslimanskih obsojencev na prestajanju kazni zapora v ramazanu. Opozorili smo, da so tako po praksi Evropskega sodišča za človekove pravice kot slovenskega ustavnega sodišča prehranjevalna pravila lahko razumljena kot neposredno izražanje (verskega) prepričanja in so tako varovana s svobodo veroizpovedi. Zavodi so v vseh primerih skušali najti ustrezne rešitve v skladu s finančnimi zmožnostmi zavoda. Na področju verske svobode smo glede na odmevnost v javnem diskurzu obravnavali tudi zavrnitev soglasja javnega zavoda za izvedbo svete maše za pokojne domobrnce v kapeli na Ljubljanskem gradu. Ker se je izkazalo, da v konkretni zadevi glede akta oziroma dejanja Javnega zavoda Ljubljanski grad Varuh nima pristojnosti, smo pobudnika seznanili z možnimi potmi za rešitev njegove zadeve.

Na področju **svobode izražanja** tudi tokrat opazamo, da ljudje neredko povezujejo svobodo izražanja misli s pravico do komentiranja na takšnem ali drugačnem mestu svetovnega spleta. Spet drugi problematizirajo ravno raznorazne objave na spletnih družbenih omrežjih in si želijo njihove odstranitve. Žal opazamo, da naša priporočila glede preprečevanja sovražnega govora ne pri prejšnji ne pri aktualni vladi niso naletela na veliko odobravanje, vendar menimo, da je nujno, da preko predlaganih zakonodajnih sprememb država to področje dodatno regulira. Obravnavali smo nekatere konkretne primere zatrjevanega t. i. sovražnega govora v medijih. **Ponavljamo kritiko, da še vedno ni bila sprejeta novela Zakona o medijih, s katero bi se glede uresničevanja določbe o prepovedi širjenja sovraštva v medijih (8. člen) določil tudi način varovanja javnega interesa (inšpekcijski, prekrškovni nadzor), ukrepi za odpravo nepravilnosti (npr. takojšnja odstranitev nezakonite vsebine) in sankcije za medije, ki dopuščajo objavo sovražnega govora.** Opozarjamo tudi na **nedopustnost »medijskega sojenja«, to je vnaprejšnje javne obsodbe posameznikov, o katerih se pristojna sodišča še niso izrekla s pravnomočno sodbo. Pozdravljamo, da je bilo uresničeno naše lanskoletno priporočilo glede ratifikacije Konvencije Sveta Evrope o dostopu do uradnih dokumentov.**

Na področju **zbiranja in združevanja ter sodelovanja pri upravljanju javnih zadev** želim najprej spomniti, da je bilo leto 2022 supervolilno leto. Številne obravnavane pobude so se nanašale prav na uresničevanje volilne pravice. Potreba po spremembi zakonodaje z namenom, da se zagotovi enakopravna volilna kampanja, se je pokazala tudi lani. Na potrebno spremembo zakonodaje smo opozorili sicer že v letnem poročilu za leto 2011, vendar ob tej priložnosti na novo **dajemo priporočilo (št. 19), naj se pripravi predlog sprememb zakona, s katerim se bodo določneje opredelila pravila za izvedbo predvolilnih soočenj na Radioteleviziji Slovenija na način, da ne bo neenake obravnave in različnih razlag zakona.** Glede polemike o obveščanju o naslovih, na katerih se zbira podpora kandidatom na volitvah, **opozarjamo, da če zakon ne daje pooblastila državnemu organu za neko ravnanje, niti mu ne daje pooblastila, da bi postopek podrobneje uredil s podzakonskih predpisom, se mora državni organ takšnega ravnanja vzdržati, sicer ravna v nasprotju z načelom zakonitosti (legalitetno načelo).** To načelo bi moralo biti še posebej dosledno izpeljano v postopkih uresničevanja volilne pravice, pri čemer morajo v skladu z načelom enakosti volilne pravice za vse kandidate veljati ista pravila. **Ocenili smo, da je 15-letna praksa MNZ pri naslavljanju zaprosil državnim organom sporna z vidika legalitetnega načela, zato predlagamo sprejem zakonske ureditve obveščanja o naslovih, na katerih se zbira podpora kandidatom na volitvah.** Kljub temu pa smo ocenili, da vprašanje obveščanja o naslovih, na katerih se zbira podpora kandidatom na volitvah, (tokrat) ni imela vpliva na potek in rezultat volitev.

Glede podpisovanja v volilni imenik smo opozorili, da se volivcem za glasovanje na lokalnih volitvah skladno z zakonodajo (71. člen ZVDZ) ni treba podpisati v volilni imenik. Zaznali smo tudi spremembo prakse, da je vlogi za glasovanje na domu treba predložiti ustrezno zdravniško potrdilo, čeprav zakon ne določa, na kakšen način se dokazuje obstoj bolezni in kdo izdaja potrdila. **Spremenjena dolgoletna praksa pri možnosti glasovanja na domu manj kot dva meseca pred izvedbo državnozborskih volitev ni bila usklajena z vsemi deležniki, ki jih je zadevala, zlasti z zdravniki ne, zato ni mogla biti skladna z načeli dobrega upravljanja.** Po našem posredovanju je bil uspešno rešen problem ukinitve volišča na Veleposlaništvu Republike Slovenije v Moskvi, za kar pa ni bilo najti pravne podlage, saj je bila naposled vendarle zagotovljena volilna pravica 18 volivcev. Glede lokalnih volitev smo obravnavali tudi pobudo glede uresničevanja (aktivne) volilne pravice pripornic, pri čemer pa kršitev nismo zaznali. **V zvezi z volilno pravico oseb z motnjami v duševnem razvoju** smo opozorili, da po našem mnenju odvzem volilne pravice v sodnem postopku sam po sebi še ne pomeni kršitve Evropske konvencije o človekovih pravicah ali Ustave RS, ob tem pa tudi menimo, da je treba vse napore usmerjati v ureditev, ki sodelovanja invalidov v političnem in javnem življenju ne bi omejevala, pač pa spodbujala in oblikovala pogoje za njeno izvrševanje. **Obravnavali smo tudi pomembno pobudo glede pravice do referendumskega odločanja.** Na nas se je obrnila civilna iniciativa za novo občino Golnik, ker naj zoper odločitev Državnega zbora RS o zavrnitvi predloga sklepa o razpisu referendumu ne bi bilo na voljo učinkovitih pravnih sredstev. Ugotovili smo, da ni mogoče povsem jasno zaključiti, da v takem primeru pravni red omogoča učinkovito sodno varstvo, vendar pa bi se morebitne pomanjkljivosti sodnega varstva v teh primerih lahko pokazale šele v konkretnih (negativnih) sodnih postopkih.

Glede pravice o **svobodi zbiranja** smo se odločili, da po vložitvi prve tožbe s strani Državnega odvetništva zoper domnevnega organizatorja protestov, in sicer ob sklicevanju na Policijo in MNZ, da neprijavljeni protesti pomenijo škodo, skladno z našimi pristojnostmi po 25. členu Zakona o varuhu človekovih pravic pripravimo **mnenje z vidika prijatelja sodišča** (*amicus curiae*). Poudarili smo tudi, da mora država skladno s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice pokazati določeno stopnjo tolerance, čeprav je protest neprijavljen ali celo nedovoljen – toleranco mora pokazati ne le v zvezi z uporabo sile, ampak tudi pri nadziranju protesta in kaznovanju ter drugačnem ukrepanju po protestu. Pri presoji, ali zbiranje predstavlja izvrševanje pravice do mirnega zbiranja, je ključen namen, ne pa verjetnost, da bi morebiti lahko prišlo do nasilja zaradi odziva drugih skupin ali dejavnosti. Svoboda zbiranja in združevanja pa ne varuje protestov, pri katerih imajo organizatorji in udeležencu nasilne namene. **V zvezi s pravico do mirnega zbiranja in združevanja država nima le negativnih, temveč tudi pozitivnih obveznosti, da aktivno varuje njeno izvrševanje. Za takšno izvrševanje pozitivnih obveznosti bi se po našem mnenju lahko štelo tudi policijsko sodelovanje oziroma varovanje na protestu, ki je bil predmet predmetne tožbe.** Opozorili smo, da **tovrstni nadzor za post facto kaznovanje domnevnih udeležencev in organizatorjev učinkuje zlasti na način, da odvrča protestnike od uporabe družbenih omrežij za promocijo mirnega zbiranja in ima torej zastraševalne učinke, ki so tudi v judikaturi Evropskega sodišča za človekove pravice redno problematizirani.**

Na področju **omejitve osebne svobode** smo v letu 2022 obravnavali več pobud pripornikov kot v letu prej. Pohvaliti moramo dobro sodelovanje z Upravo za izvrševanje kazenskih sankcij, z zavodi za prestajanje kazni zapora in tudi Ministrstvom za pravosodje. Žal moramo tudi tokrat ugotoviti **prezasedenost** (vsaj nekaterih) zavodov za prestajanje kazni zapora, tudi zaradi občutnega povečanja števila tujcev. Pobude zaprtih oseb opozarjajo na potrebo po izboljšanju bivalnih razmer. **Dolgoročno se rešitev teh težav kaže z izgradnjo novih namestitvenih objektov v Ljubljani oziroma s prenovo Zavoda za prestajanje kazni zapora na Igu, ki je edini zavod, namenjen ženskam, prenova pa je nujna zaradi tamkajšnjih slabih razmer.** Ob tem moramo opozoriti, da problema prezasedenosti ni mogoče reševati le z gradnjo novih zaporov. **Že nekaj časa si prizadevamo tudi za izboljšanje položaja ranljivih skupin v omenjenih zavodih, zlasti položaja zaprtih oseb, ki zaradi starosti, bolezni ali invalidnosti potrebujejo dodatno pomoč pri zadovoljevanju osnovnih življenjskih potreb v obliki nege ali socialne oskrbe** v času prestajanja kazni zapora, da se zagotovi spoštovanje njihove osebnosti in dostojanstva. Med pobudami je namreč velik delež tistih, ki potrebujejo zdravstveno oskrbo. ZPKZ Dob je znova opozoril, da se v praksi še vedno sooča z nezmožnostjo nastanitve obsojencev v domove starejših. Razposlali so več vlog, a so prejeli zavrnilne odgovore, večinoma pa sporočilo, da je obsojenec uvrščen v čakalno vrsto za namestitev.

Še naprej v našem zaporskem sistemu ostaja težava pomanjkanja kadra na vseh področjih dela, še posebej na področjih strokovnega dela z zaprtimi in varnosti, saj po razpoložljivih podatkih manjka več kot 100 pravosodnih policistov. Posledično smo bili ponovno seznanjeni s problematiko odpovedi spremstev zaprtih oseb. URSKIS meni, da bi k zmanjševanju te težave lahko v večji meri prispevala tudi sodišča tako, da bi več procesnih dejanj izvedla v zavodih. **V letu 2022 je bil noveliran Zakon o izvrše-**

vanju kazenskih sankcij, ki prinaša potrebno sistemsko ureditev ukrepov v primeru zaostrenih varnostnih razmer v zavodih za prestajanje kazni zapora in prevzgojnem domu, spremenjen je tudi način zaposlovanja pravosodnih policistov oziroma njihovo boljše plačno izhodišče. **Žal pa še vedno ni prišlo do priprave zakona, ki bi celovito uredil obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.** Prevzgojni dom Radeče smo opozorili, da mora biti mladostnikom tudi po dopolnjeni polnoletnosti dnevno zagotovljeno najmanj triurno bivanje na prostem. Še zlasti nesprejemljivo pa je, da oseba zaradi pomanjkanja prostora ostane leto dni ali več nameščena v zanjo neprimerni ustanovi oziroma brez ustrezne obravnave. **Neuresničeno ostaja tudi naše preteklo priporočilo št. 26 (2021) glede priprave in objave seznama izvajalcev varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja na prostosti za območje celotne države.**

Glede obravnavanja oseb z omejitvami gibanja v psihiatričnih bolnišnicah in socialnovarstvenih zavodih je bila znova večina pobud povezana z Zakonom o duševnem zdravju ali nerešenimi sistemskimi težavami, kot je namestitev oseb v varovane oddelke socialnovarstvenih zavodov na podlagi odločitve sodišča ter pomanjkanje kadra in prostorske težave izvajalcev socialnovarstvenih storitev. Podpiramo krajšanje takšnih zadržanj in druge oblike obravnave oseb z duševnimi motnjami v domačem okolju, torej t. i. **proces deinstitucionalizacije.** Ponovno izpostavljamo tudi **problematiko nameščanja otrok in mladostnikov s prevladujočimi motnjami v duševnem zdravju ter motnjami v duševnem in telesnem razvoju.** Kot smo že večkrat opozorili, **namestitev otrok in mladostnikov s temi težavami v varovane oddelke posebnega socialnovarstvenega zavoda ni ustrezna oziroma primerna, če so navedeni zavodi namenjeni odraslim in jim niso prostorsko, kadrovsko oziroma s svojimi storitvami in programi prilagojeni.** V letu 2022 je Državni preventivni mehanizem obiskal pet kriznih centrov za otroke in mladostnike in en krizni center za otroke. **Ob vseh obiskih smo ugotovili, da so namestitve otrok in mladostnikov v kriznih centrih vedno daljše.** Zaposleni v kriznih centrih so nas opozorili na stiske, ki jih dolgotrajne namestitve povzročajo nameščenim otrokom in mladostnikom, pa tudi zaposlenim. Namestitve v kriznih centrih so lahko izključno kratkotrajne, zato **dajemo novo priporočilo št. 27, naj MDDSZ v sodelovanju z drugimi pristojnimi glede tega sprejme konkretne ukrepe, ki bodo v korist otrok in mladostnikov.**

Opozarjamo tudi na **potrebo po izboljšanju pogojev dela za zaposlene,** ureditev ustreznega plačila za delo in spremembi normativov zaposlenih v strokovnih centrih. Glede **tujcev in prisilcev za mednarodno zaščito** naj izpostavimo, da smo se iz poročanja medijev seznanili z gladovno stavko v Centru za tujce, kjer so bili nato sprejeti in izvedeni vsi potrebni ukrepi, tujci pa so z gladovno stavko prenehali.

Na področju **pravosodja** smo leta 2022 obravnavali skupaj 814 zadev, od tega 430 pobud, od katerih je bilo 11 utemeljenih. **Z odzivi pristojnih pri obravnavi pobud smo bili zadovoljni, saj so se redno odzivali na naše poizvedbe in druga posredovanja.** V zadevah, v katerih so pobudniki sodiščem **očitali neupravičeno dolgotrajno odločanje v postopkih,** smo lahko v glavnem ugotovili, da so bili razlogi za trajanje posameznega sodnega postopka na strani pobudnikov. **V zvezi z očitki na račun nepristranskosti posameznega sodnika oziroma sodnice** smo pobudnike seznanjali zlasti s pravnimi mo-

žnostmi, ki jih imajo kot stranke v sodnem postopku z uporabo instituta izločitve sodnika. Po stališču Evropskega sodišča za človekove pravice sta za obstoj nepristranskega sojenja odločilna tako subjektivni kriterij, pri katerem gre za ugotavljanje osebnega prepričanja sodnika, ki odloča v konkretni zadevi, kot tudi objektivni kriterij, pri katerem gre za presojo ali je sodnik v postopku zagotavljal uresničevanje procesnih jamstev, da je izključen vsak upravičen dvom v njegovo nepristranskost. **V zvezi s stečajnimi postopki** ugotavljamo, da posamezniki še vedno ne vedo oziroma niso seznanjeni, da so jim informacije v zvezi s posameznim stečajnim postopkom brezplačno na voljo in javno dostopne na spletnih straneh AJPES in da se od njih pričakuje, da bodo objave aktivno spremljali, saj imajo določene objave (lahko tudi usodne) pravne posledice za njihov pravni položaj. Glede tega dajemo novo priporočilo, da sodišča in stečajni upravitelji stranke seznanijo tudi z dolžnostmi, katerih opustitev ima za posledico lahko izgubo posamezne pravice. **Spodbuden pa je podatek, da sodstvo obvladuje število prejetih zadev in zmanjšuje število nerešenih zadev ter uspešno izvaja aktivnosti na področju izboljševanja kakovosti. Na zakonodajnem področju** smo zaznali napredek pri zaščiti pravic otrok žrtev kaznivih dejanj, **žal pa še vedno ni prišlo do priprave zakona, ki bo celovito uredil obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj.** Na področju **tožilstva** na podlagi konkretne pobude **dajemo priporočilo št. 59, da se državnim tožilcem v svojih izvajanjih – tako med pogajanjem v okviru sklepanja sporazuma o priznanju krivde kot na predobravnavnem naroku in na samem naroku – vzdržijo izjav oziroma ravnanj, ki jih veljavni predpisi ne omogočajo in ki bi lahko pri strankah vzbudila nerealna pričakovanja.**

Glede postopkov o prekrških naj najprej izpostavimo vprašanje uporabe pravnih sredstev zoper prekrškovne odločbe, izdane na podlagi predpisov za preprečevanje širjenja epidemije bolezni covid-19. **Spodbudna je napoved glede priprave pravne podlage za vračilo nezakonitih glob. Ponovno pa moramo izpostaviti, da do potrebnih sprememb oziroma dopolnitev zakonske ureditve, vključno z davčno zakonodajo, za večjo dostopnost odvetniške pomoči pro bono še ni prišlo. Ministrstvo za pravosodje tudi spodbujamo, da še naprej skrbi za aktivnosti in nove rešitve za izboljšanje položaja sodnih izvedencev na družinskem področju, saj dosedanje aktivnosti žal niso prinesle rezultata, ki bi se izkazoval v povečanju števila imenovanih sodnih izvedencev na tem področju.**

Na področju **policijskih postopkov, zasebnega varovanja, detektivov in redarjev** je bilo pobud v letu 2022 manj kot leto prej. Nanašale so se na različne vidike področja delovanja policistov, sodelovanje s pristojnimi organi pa je bilo dobro. V normativnem okviru je ponovno prišlo do novele Zakona o organiziranosti in delu v policiji, v postopku priprave pa smo sodelovali s svojimi pripombami na določbe, ki bi utegnile imeti večji vpliv na varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Še naprej ostaja odprto vprašanje učinkovitosti obstoječih pritožbenih oziroma **nadzornih mehanizmov nad delom varnostnikov, redarjev in tudi detektivov.** Zavzemamo se za sistemsko ureditev detektivske dejavnosti, da se tudi na tem področju zagotovi spoštovanje zakonitosti, človekovih pravic in svoboščin ter načel pravne države ob poudarjenem izobraževanju, rednem usposabljanju in izpopolnjevanju detektivov. Potrebna je jasna opredelitev pritožbenega postopka in rok za vložitev pritožbe. **Na tem področju moramo izpostaviti**

veliko število preteklih uresničenih priporočil, še naprej pa opozarjamo, naj policisti skrbijo, da pri varovanju javnih shodov ravnajo skladno s pravili stroke **ter upoštevajo sorazmernost uporabe prisilnih sredstev proti množici pri izvajanju policijskih postopkov (priporočilo št. 61) v okviru vzdrževanja javnega reda med spremljanjem tudi neprijavljenih shodov.** V letu 2022 smo zaključili s celostno obravnavo policijskih postopkov pri izvajanju nalog vzdrževanja javnega reda v okviru spremljanja neprijavljene shoda v Ljubljani 5. 10. 2021. Na podlagi prejetih pojasnil in pregleda dokumentacije smo v ravnanju Policije večkrat pogręšali postopnost uporabe policijskih pooblastil. Obravnavana zadeva je tudi pokazala, da policija ne razpolaga z izoblikovanimi merili glede (ustrezne) količine uporabljenih plinskih sredstev na določeni površini na prostem. Nedvomno problematična je bila tudi uporaba vodnega curka s primesjo plinskih sredstev. S tem, ko odredba pristojne osebe o uporabi prisilnih sredstev proti množici (vodi curek, plinska sredstva) ni bila časovno in prostorsko ozko osredotočena na posamezno dogajanje (ter se je po potrebi dopolnjevala oziroma ponovno odrejala), temveč je zajemala celotni prostor, kjer so se takrat nahajali protestniki, je prihajalo po našem mnenju tudi do situacij, ko so bila lahko ta prisilna sredstva uporabljena tudi proti nenasilni množici. **Smo pa konec leta lahko pozdravili sprejete ukrepe Ministrstva za notranje zadeve, vključno s tem, da so s to zadevo seznanili vse policijske uprave in notranje organizacijske enote Generalne policijske uprave ter tudi v okviru usposabljanj.**

Na področju **drugih upravnih zadev** se je med posebnimi upravnimi postopki veliko pobud nanašalo na **davčne**, tu smo skupaj obravnavali 57 zadev, od tega 35 pobud, od katerih je bilo pet utemeljenih. Ugotovili smo, da kljub sprejetim ukrepom problematika dolgotrajnega reševanja pritožb na Ministrstvu za finance ostaja, s tem pa tudi neskladje z načelom dobrega upravljanja. Prejeli smo tudi pobudo, ko eden od finančnih uradov pobudnika ni obvestil o nepristojnosti, ponovno smo prejeli očitke na račun nepravilnega vročanja dohodnine finančne uprave davčnemu zavezancu, pri čemer pa je vendarle treba izpostaviti, da izdaja opomina za davčni organ ni obvezna. **Na splošno pa je omembe vreden skupni imenovalec preostalih zadev na področju in to je neodzivnost upravnih organov.** V enem primeru smo ugotovili, da je območna geodetska uprava s tem, ko k dokončanju postopka nove izmere pobudnikove parcele ni pristopila že prej in mu celo več kot 10 let ni odgovorila na dopis, neupravičeno zavlačevala postopek in kršila načelo dobrega upravljanja. V drugi zadevi je Ministrstvo za infrastrukturo za odločitev o pobudnikovi vlogi (v ponovljenem postopku) potrebovalo skoraj šest let in je o njej odločilo šele po našem posredovanju. Opozorili smo še, da se nespoštovanje roka za izdajo novega upravnega akta, ki ga je ministrstvu naložilo sodišče, kaže kot problematično z vidika odnosa izvršilne do sodne veje oblasti. Nekaj pobud smo imeli tudi glede težav z registracijo vozil zaradi začasnega bivališča, kjer naj bi bil problem za registracijo tovrstnih vozil v tehničnih napakah oziroma v sistemskih napakah, kar je naposled Ministrstvo za infrastrukturo odpravilo. Ponovno smo obravnavali tudi problematiko vpisa očeta v otrokov rojstni list, ko gre za starša, ki nista slovenska državljana. Poudarjamo, da je treba otroku skladno z neposredno uporabo Konvencije o otrokovih pravicah omogočiti, da se njegov dejanski oče vpiše v matični register in tako zaščiti njegovo pravico do osebne identitete.

Na področju **okolja in prostora** moramo najprej poudariti, da je v letu 2022 izrazito **prevladovala problematika hrupa**, v preostalih zadevah pa **neodzivnost organov** in še vprašanja v zvezi z vodo. Podrobneje smo obravnavali **ravnanje pripravljavcev predpisov, ki se vse prevečkrat ne kaže skladno s pravico javnosti do sodelovanja pri sprejemanju okoljskih predpisov** (kratki roki za javno obravnavo, naknadna bistvena dopolnjevana predlogov predpisov in njihove pomanjkljive obrazložitve), kar je problematično tako z vidika 44. člena slovenske ustave kot tudi uresničevanja temeljnega cilja Aarhuške konvencije. Na tovrstne prakse smo opozorili tudi posebnega poročevalca Združenjih narodov za človekove pravice in okolje Davida R. Boyda ob njegovem obisku Slovenije. Tak primer je bil npr. postopek obravnave očitkov o spornosti Uredbe o koncesijah za rabo vode za odvzem naplavin na delih reke Save, Save Dolinke, Soče, Tolminke in Bače. **Ponovno smo pozvali Ministrstvo za okolje in prostor, da temeljito pretehta in sprejme ustrezne ukrepe za odpravo ugotovljenih nepravilnosti. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano že skoraj dve desetletji ni pripravilo potrebnega za realizacijo vladi naloženega predpisa, skladno s sedmim odstavkom 52. člena Zakona o divjadi in lovstvu, ki je bil sprejet že daljnega leta 2004. Takšno ravnanje je problematično z vidika vrste ustavnih načel, začenši z načelom pravne države. Na to smo opozorili že v več svojih letnih poročilih, tokrat pa dajemo novo priporočilo v smeri, da bodisi izpolni zakonsko obveznost bodisi predlaga zakonodajne spremembe (priporočilo št. 62). Nadalje smo že večkrat izpostavili tudi potrebno sanacijo anhovske, soške in zgornje mežiške doline ter Celjske kotline in pristojne opozarjali na potrebne rešitve. Nujno je poglobljeno sodelovanje na medresorski ravni in vključevanje lokalne skupnosti ter gospodarstva. Pozdravljamo pa, da je prišlo tudi do dobrodošlega normativnega premika s tem, ko je vlada izdala Uredbo o spremembah in dopolnitvah Uredbe o emisijah snovi v zrak iz nepremičnih virov onesnaževanja. S tem so bili določeni ukrepi in postopki za preprečevanje ali zmanjševanje onesnaženosti zraka z vonjem, za nekatere dejavnosti pa so predpisane tudi mejne koncentracije vonja. Prav tako pozdravljamo realizacijo našega priporočila glede ratifikacije Konvencije Sveta Evrope o dostopu do uradnih dokumentov.**

Glede **problematike hrupa** smo že leta 2019 vložili zahtevo za oceno ustavnosti in zakonitosti Uredbe o mejnih vrednostih kazalcev hrupa v okolju, saj mislimo, da je z njo kršenih več določb ustave in da je več členov tudi v nasprotju z Zakonom o varstvu okolja. **6. 7. 2022 je Ustavno sodišče, sicer v postopku, začetem na pobudo nevladne organizacije, odločilo, da je omenjena uredba v neskladju s 34.a členom Zakona o varstvu okolja in posledično z drugim odstavkom 120. člena ustave ter vladi naložilo, da v roku enega leta to nepravilnost odpravi.** Nadalje, že **od leta 2016 opozarjamo, da posamezne vrste nizkofrekvenčnega hrupa sploh niso opredeljene, vendar vse do danes do ustreznega normativnega odziva še ni prišlo.** Že dlje časa se ukvarjamo tudi s **problematiko izdaje dovoljenj za začasno čezmerno obremenitev okolja s hrupom**, ki v določeni meri izhaja iz različne in po naši oceni tudi mestoma napačne razlage Uredbe o načinu uporabe zvočnih naprav, ki na shodih in prireditvah povzročajo hrup. Glede tega smo ponovno prejeli pobude občank in občanov zlasti iz mestnih občin Novo mesto in Ljubljana, pa tudi Ptuj, Izola in Litija. V eni od obravnavanih pobud smo bili kritični do ravnanja Mestne občine Ljubljana, saj se občina lastnih zagotovil ni drža-

la in tako daje vtis, da vključitev posameznikov v sam postopek dojema kot (nepotrebno) oviro. **Že leta ponavljamo tudi priporočilo glede priprave in sprejetja ustreznih predpisov, ki bodo urejali uresničevanje pravice do pitne vode, zapisane v ustavi.**

Glede **reguliranih dejavnosti** so prevladovale pobude v zvezi s prometnimi komunikacijami in komunalnim gospodarstvom. Obravnavali smo pobudo glede delitve stroškov plačila komunalnih storitev, saj je bil pobudnik solastnik stanovanjske hiše. Ponovno smo se srečali s problematiko priklapljanja na javno kanalizacijsko omrežje. **Več pobud pa smo prejeli v zvezi s prispevkom za opravljanje radijske in televizijske dejavnosti – t. i. RTV prispevkom. Največkrat je šlo za nestrinjanje z obveznostjo plačevanja. Pojasnili smo, da gre za posebno obliko javne dajatve na področju javnega prometa.** Obravnavali smo še očitke na račun Pošte Slovenije d.o.o. zaradi »nedopustnega zavlačevanja postopka dostave pošiljke«. **Glede prometa smo ponovno obravnavali problematiko prekomerne obremenitve Ljubljanske ceste, kategorizirane kot regionalna cesta R1.209/1089 (Bled–Soteska). Glede na to, da bistvenega napredka nismo zaznali, smo ocenili, da gre v tovrstnih zadevah za kršitev pravice do zdravega življenjskega okolja oziroma 72. člena ustave. Opozarjamo tudi na pooblastila Direkcije Republike Slovenije za infrastrukturo, saj smo ocenili, da direkcija ni naredila vsega, da bi se čim prej in v čim večji meri zagotovilo pravico tamkajšnjih prebivalcev do zdravega življenjskega okolja.**

Na **področju stanovanjskih zadev** je zaznati trend padanja števila zadev, odprli pa smo tudi tri pobude na lastno iniciativo, v katerih preučujemo problematiko stanovanj za ranljive skupine kot sistemski problem, problematiko dostopnosti večstanovanjskih stavb za gibalno ovirane osebe in problematiko pogojevanja delovanja bivalnih enot z nastanitveno podporo. Tako **v priporočilu št. 66 vladi priporočamo, naj z namenom zagotavljanja dostopnosti grajenih objektov za vse zagotovi sofinanciranje oz. subvencijo izgradnje dvigal tudi v večnadstropnih zgradbah oziroma objektih v zasebni lasti, ki imajo manj kot pet nadstropij, ter za to zagotovi pravne podlage in sredstva za subvencije po zgledu subvencij za energetske sanacije stavb.** Obravnavali smo tudi problematiko najemniških stanovanj, pri kateri izpostavljamo, da je glede na veljavno zakonodajo lastnik stanovanja dolžan vzdrževati stanovanje in skupne dele v stanovanjski stavbi v stanju, ki zagotavlja najemniku normalno življenje. Nemalokrat najemniki pri prijavljanju stalnega prebivališča oziroma začasnega prebivališča naletijo na takšne ali drugačne ovire, največkrat nestrinjanje lastnika stanovanja. **Še vedno pristojno ministrstvo pozivamo, da pristopi k celoviti prenovi zakonodaje na področju stanovanjskih zadev, predvsem Stanovanjskega zakona. Predmetno priporočilo pa ponavljamo.**

Delovanje organizacijskih enot Varuha

Varuh je tudi v letu 2022 izvajal naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma (DPM). Namen izvajanja nalog DPM je okrepiti varstvo oseb z odvzeto prostostjo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Pri izvajanju nalog in pooblastil DPM obiskuje vse kraje v Sloveniji, kjer so ali bi lahko bili nameščeni posamezniki, ki jim je z aktom oblastnega organa odvzeta prostost. Gre za preventivne obiske, katerih namen je preprečiti mučenje ali drugo slabo ravnanje, še preden se zgodi. Vsaka skupina, ki opravlja obisk, je sestavljena iz predstavnikov Varuha in izbranih nevladnih organizacij – v letu 2022 smo sodelovali z osmimi nevladnimi organizacijami.

Leta 2022 je DPM obiskal 98 krajev odvzema prostosti (nekatero dvakrat) in sicer 20 PP, 17 domov starejših, 16 različnih lokacij SC, osem ZPKZ, šest posebnih SVZ, štiri PB, šest KC, pet CUDV in 15 različnih lokacij VDC ter Center za tujce v Postojni. Vsi obiski (razen štirih) so bili **opravljeni brez predhodne najave**. 11 je bilo kontrolnih (ob katerih se je zlasti preverjalo uresničitev priporočil DPM s preteklih obiskov). *Na teh obiskih je DPM skupaj dal kar 571 priporočil, kar pomeni še dodatno povečanje glede na preteklo oziroma pretekla leta (ko smo leta 2021 dali 501 oziroma še leto prej 329 priporočil), od tega največ policijskim postajam (131), zaporom (119), varstveno-delovnim centrom (117), domovom za starejše (68) in centrom za usposabljanje, delo in varstvo (61). Od tega je 243 priporočil že realiziranih, 249 priporočil sprejetih, a še nerealiziranih, 17 priporočil ni bilo sprejetih, ostala priporočila pa še čakajo na odgovor pristojne institucije.* Glede delovanja DPM je kot vsako leto pripravljeno tudi samostojno poročilo DPM, ki podrobneje obravnava tudi posamezne vsebinske ugotovitve stanja po krajih odvzema prostosti.

Zagovorništvo otrok krepi glas otrok. V letu 2022 smo prejeli **141** pobud za postavitve zagovornika, kar je skoraj za eno tretjino več kot leto prej, zagovornik pa je bil postavljen **67**-krat, pri čemer je **39** pobud še v obravnavi. **Od vseh prejetih pobud so bili 53**-krat pobudniki starši; **22**-krat pobudniki CSD; **54**-krat pobudniki okrožna sodišča; **9**-krat pobudniki drugi in **3**-krat pobudniki otroci. **147** otrok je v letu 2022 dobilo zagovornika: tokrat največ z območja Ljubljane in okolice, severovzhodnega dela Slovenije in z območja Gorenjske. Povprečna starost otroka, ki mu je bil postavljen zagovornik, je **10,39** let.

V okviru Zagovorništva tudi spodbujamo pomoč žrtvam nasilja in podpiramo prizadevanja glede opolnomočenja žrtev, kako naj nasilje sporočajo. Opozarjamo, da če želimo pomagati žrtvam nasilja, moramo poznati in ozaveščati tudi o mednarodnem znaku, ki ga lahko žrtve nasilja uporabijo kot možnost klica na pomoč. Nosilna tema Strokovnega posveta udeležencev zagovorništva otrok »Soočanje z različnimi oblikami nasilja v zagovorništvu« je bila **soočanje z različnimi oblikami nasilja glede otrok in mladih**. Mnogi otroci so žal izpostavljeni nasilju in podvrženi zlorabam, zato je tako zelo pomembno, da jih zaščitimo. Če razumemo človekove pravice, kot so določene v razmerju med posameznikom in državo, pa je otrokove pravice treba razumeti v trikotniku med otrokom, družino in državo.

Center za človekove pravice uresničuje splošni mandat, ki ga ima Varuh kot nacionalna institucija za človekove pravice, akreditirana s statusom A po Pariških načelih (1993). Ta mandat vključuje tako promocijske aktivnosti, izobraževanje in usposabljanje kot organizacijo posvetov, sodelovanje s civilno družbo, dajanje splošnih informacij o vrstah in oblikah pritožb na mednarodne organe in sodelovanje v mednarodnih organizacijah in združenjih. V letu 2022 je Center še naprej objavljaval redno trimesečno informacijo o delu Varuha na področju človekovih pravic invalidov, prenovil je Varuhov kratki vodič **Kako in kdaj se lahko glede kršitev človekovih pravic pritožite na mednarodne pogodbene odbore Združenih narodov**. V okviru Centra smo Knjižnici Bežigrad donirali knjige s področja človekovih pravic in tako omogočili njihovo večjo dostopnost. Na enomesečni praksi smo gostili strokovnjaka iz turškega Varuha človekovih pravic kot del projekta EU. Uspešno smo izvedli Prvi javni natečaj za diplomska, magistrska in doktorska dela s področja človekovih pravic in objavili II. javni natečaj. Pripravili smo prenovljen obrazec za pobude, katerega namen je olajšati dostopnost do Varuha.

Center je v letu 2022 začel pripravo **analize o obravnavanju ukrajinskih beguncev in beguncev v Sloveniji**, novembra pa je objavil analizo z naslovom **Zagotavljanje usposabljanja o človekovih pravicah za javne uslužbence v državni upravi v Sloveniji – pregled mednarodnih standardov, ocena stanja in analiza programov usposabljanja, ki jih zagotavlja Upravna akademija (Ministrstvo za javno upravo)**. **Na podlagi ugotovitev in priporočil je že prišlo do sodelovanja med Upravno akademijo in Varuhom v smeri k doseganju večjega zagotavljanja usposabljanja o človekovih pravicah za javne uslužbence na različnih ravneh**. Center je novembra vsem osnovnim in srednjim šolam prav tako razposlal vprašalnik o obravnavi nasilja v šoli in o nekaterih vidikih uresničevanja otrokovih pravic. Center je pripravil tudi več poročil, tako na zaprosilo državnih organov kot za mednarodne organizacije, in sodeloval z različnimi mednarodnimi organizacijami in institucijami s področja človekovih pravic. Naj tu izpostavimo le prispevek Varuha za poročilo Posebnega poročevalca Združenih narodov za pravice migrantov, Poročilo Varuha o stanju pravne države v Sloveniji kot del poročila ENNHRI o pravni državi v Evropski uniji, ki je bil posredovan Evropski komisiji, sodelovanje s Svetovnim odborom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, sestanek s posebnim poročevalcem Združenih narodov za človekove pravice in okolje, srečanje z delegacijo Skupine strokovnjakov za ukrepanje proti trgovini z ljudmi v okviru Sveta Evrope (GRETA), sodelovanje z Evropsko komisijo in Evropskim ekonomsko-socialnim odborom glede stanja pravne države v Sloveniji. **S področja delovanja Centra ostaja več priporočil neuresničenih, zato jih ponavljamo.**

Ponavljamo tudi naše lanskoletno priporočilo (stalna naloga, št. 1), naj se vsi, ki sodelujejo v javnih razpravah, še posebej politiki, v svojih izjavah in besedilih izogibajo spodbujanju neenakopravnosti, sovraštva ali nestrpnosti na podlagi katerekoli osebne okoliščine, ob morebitnih takšnih primerih pa naj se nanje nemudoma odzovejo in jih obsodijo.

V letu 2022 sem se srečal tudi s številnimi nevladnimi organizacijami, med drugim s tistimi s področja paraplegikov in tetraplegikov, s civilno družbo, ki skrbi za osebe s spektroavtistično motnjo, s tistimi s področja medgeneracijskega sodelovanja, s sindikati ter s civilno družbo za varstvo okolja, narave in prostora in mnogimi drugimi.

Svet varuha za človekove pravice, ki je svetovalno telo varuha, sestavljeno iz različnih strokovnjakov, članov civilne družbe in predstavnikov državnih institucij, se je v letu 2022 sestel **le na eni seji, ki je bila sicer osma v aktualnem mandatu 2019–2025.** Seja je bila namenjena razpravi glede uresničevanja pravice do zdravstvenega varstva. **Glede na razprave na Svetu smo že v prejšnjem letnem poročilu Varuha dali priporočilo vladi, naj po ministrstvih vzpostavi osrednjo kontaktno točko za pripravo ocene skladnosti predpisov oziroma ukrepov s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami, v vladnem gradivu pa naj doda obvezno obrazložitev k predpisu: »Skladnost predpisa s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami,« vendar priporočilo še ni uresničeno.**

Mednarodno sodelovanje

V letu 2022 smo bili tudi mednarodno dejavni, še naprej smo krepili odnose v mednarodnih združenjih in mednarodnih organizacijah in **se udeležili skupno več kot 60 različnih mednarodnih dogodkov. Na regionalni ravni smo sodelovali s Svetom Evrope, Evropsko unijo, Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi in njenim Uradom za demokratične institucije in človekove pravice (ODIHR).** Marca, junija in oktobra smo se udeležili sestankov s temo o izvedbi dveletnega projekta z naslovom *Izboljšava sistema kazenskih sankcij za mladoletnike ter krepitev izobraževanja in usposabljanja osebja zaporov.* Marca smo se udeležili spletnega sestanka Evropske mreže ombudsmanov za otrokove pravice (ENOC) s temo o konfliktu v Ukrajini. **Junija** smo se v Varšavi udeležili mednarodne konference Evropske mreže varuhov človekovih pravic za otroke (ENOC). Istega meseca smo sodelovali na spletni javni obravnavi *Vloga družinskih članov, ki skrbijo za invalide in starejše: razmah pojava med pandemijo* v organizaciji Evropskega ekonomsko-socialnega odbora (EESC). Oktobra smo s gostili obisk s Hrvaškega, in sicer tamkajšnjo varuhinjo otrokovih pravic ter ministra za pravosodje in javno upravo. Osrednjo pozornost smo namenili implementaciji modela Hiše za otroke (Barnahus) v Sloveniji. Hišo smo si skupaj tudi ogledali. Maja smo sodelovali na posvetu ob zaključku projekta *MiCREATE* (Otroci priseljenci in priseljenke skupnosti v spreminjajoči se Evropi) v organizaciji Znanstveno-raziskovalnega središča Koper. Sodelovali smo tudi z **Organizacijo združenih narodov.** Marca smo sodelovali na virtualni regionalni konferenci, ki sta jo organizirala Organizacija Združenih narodov v Severni Makedoniji ter ombudsman Severne Makedonije z naslovom *Krepitev nacionalnih institucij za človekove pravice kot neodvisnih nadzornih mehanizmov za izvajanje konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov.* Oktobra smo na uradni obisk sprejeli posebnega poročevalca Združenih narodov (ZN) za človekove pravice in okolje Davida R. Boyda.

Zelo dejavni smo bili tudi v mednarodnih združenjih ombudsmanov in nacionalnih institucij za človekove pravice. **Posebej aktivni smo bili v mednarodnem inštitutu ombudsmanov (IOI), v katerem opravljam funkcijo enega izmed direktorjev IOI za Evropo.** Kot predstavnik IOI sem skupaj z evropskim regionalnim predsednikom IOI za Evropo in grškim ombudsmanom Andreasem Pottakisom obiskal madžarsko-ukrajinsko mejo. V Budimpešti sva se srečala z gostiteljem, madžarskim ombudsmanom dr. Ákosom Kozmo, ki je predstavil dejavnosti institucije v zvezi z begunsko problematiko

od začetka vojne v Ukrajini. Pozvala sva k ukrepanju za celovito zaščito temeljnih pravic in svoboščin ter poudarila pomen vzpostavitve enotnega mehanizma spremljanja beguncev v državah EU in njihovo nediskriminatorno obravnavo ter ustrezno evidentiranje, vse s ciljem, da bi se begunci zaščitili pred morebitnimi zlorabami. Med drugim sva izpostavila tudi potrebo po solidarnosti do vseh beguncev. Od evropskih vlad in Evropske komisije pričakujemo, da bodo krepile mandat obudsmanskih institucij za izvajanje monitoringa na mejah. Sodelovali smo tudi pri delu Združenja mediteranskih ombudsmanov (AOM) ter na številnih dogodkih in aktivnostih Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI) in Globalnega zaveznitva nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI). Intenzivno je bilo tudi mednarodno sodelovanje na področju otrok in še posebej na področju DPM, pri čemer velja izpostaviti sodelovanje z Združenjem za preprečevanje mučenja v Ženevi (APT) in v okviru Mreže državnih preventivnih mehanizmov jugovzhodne Evrope (SEE NPM Network).

Zaključno

V tem uvodu nisem želel opozoriti na prav vsa priporočila, ugotovljene pomanjkljivosti in kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Upam, da ste na teh straneh dobili vsaj nekaj uvida v razsežnosti našega dela. **Podrobneje se lahko z našo dejavnostjo seznanite v poročilu, ki je pred vami** in vključuje naslednje vsebine:

- prvi del, ki je namenjen pregledu dela in poslovanja Varuha ter opisu delovanja različnih organizacijskih enot Varuha;
- drugi del, ki prikazuje vsebino dela Varuha po posameznih ranljivih skupinah in vsebinskih področjih, v tem okviru pa tudi splošno oceno stanja, pregled uresničevanja Varuhovih preteklih priporočil in predstavitev novih priporočil;
- priložo, ki vsebuje podrobnejši opis dejavnosti Varuha v letu 2022 na nekaterih področjih dela, vključno z obrazložitvami določenih novih priporočil in strokovnimi pojasnili stališč Varuha.

Samostojni del Varuhovega poročila, objavljen v ločeni publikaciji, je tudi letos **Poročilo Varuha o izvajanju državnega preventivnega mehanizma proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju**.

Tudi letos zaradi varovanja okolja in uvajanja zelenega poslovanja letno poročilo in poročilo DPM izdajamo le v elektronskih različicah, dostopni pa sta tudi na naši spletni strani. Tudi tokrat ponavljam, da je tak pristop primeren, ker je poročilo v prvi vrsti namenjeno Državnemu zboru Republike Slovenije ter drugim državnim organom in institucijam. Opozarjamo pa, da je treba imeti v primerih, ko so publikacije namenjene v prvi vrsti posameznicam in posameznikom, v mislih tudi to, da vsi nimajo dostopa do informacijskih-komunikacijskih tehnologij oziroma da je ta zanje lahko okrnjen. V ta namen je natisnjen le Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2022, saj si želimo, da bi na ta način z nekaterimi ključnimi ugotovitvami in svojim delom še dodatno seznanimo širšo javnost.

Spoštovani,

Institucija Varuha je v slovenskem in mednarodnem prostoru prepoznavna in cenjena. To je zasluga vseh preteklih varuhov, obenem pa tudi predanega dela vseh sodelavk in sodelavcev institucije Varuha, ki se jim na tem mestu zahvaljujem za njihov prispevek.

Še enkrat moram izpostaviti pomen samostojnosti in neodvisnosti delovanja Varuha, kar vključuje finančno in vsebinsko neodvisnost. Smo državna institucija, ki ima svoj mandat utemeljen v ustavi in zakonu, pri svojem delu pa smo zavezani visokim mednarodnim standardom. Smo nekakšen most med državo in civilno družbo, kjer pa nikakor ne zmanjka dela, zato lahko po četrtem letu svojega mandata sklenem, da je pred vsemi nami še veliko dela in izzivov, na mnogih področjih. S sodelavkami in sodelavci si želimo po najboljših močeh prispevati k spremembam na bolje in biti močan glas vseh tistih, ki se jih ne sliši, a vendarle poudarjam tudi, da brez sodelovanja in aktivnega angažmaja vseh deležnikov v sistemu zavor in ravnovesij ne bo znatnega napredka. Tudi letos zato ponavljam, da je odnos družbe do najbolj ranljivih njeno najboljše ogledalo sami sebi.

Na koncu bi se rad zahvalil vsem, ki ste v preteklem letu kakorkoli sodelovali z nami. **Dobrega sodelovanja si želim tudi v prihodnje, predvsem glede uresničevanja naših priporočil, za katera vsako leto znova upam, da bomo v naslednjem letnem poročilu lahko ocenili, da jih uspešneje uresničujemo.** Naj bo v našem središču človek, njegovo dostojanstvo in njegove težave. Vsi skupaj smo v službi ljudi in imamo do njih veliko odgovornost, vsak na svojem področju. Imejmo to v vidu pri vsem svojem delovanju, ne-le v teoriji, pač pa predvsem v praksi.

Peter Svetina
varuh človekovih pravic

DOSTOPNOST IN DELOVANJE VARUHA ZUNAJ SEDEŽA V LETU 2022

Podatki o obiskih Varuha v svojstvu državnega preventivnega mehanizma (v nadaljevanju: DPM) so navedeni v poglavju o DPM.

20

V LETU 2022 SMO PREJELI

35.374

VHODNIH DOKUMENTOV

(v letu 2021 pa 31.688)

22

USTVARILI SMO

8.555

IZHODNIH DOKUMENTOV

(v letu 2021 pa 9.203)

Leta 2022 smo opravili **3 poslovanja zunaj sedeža**, kjer je varuh skupaj z namestniki opravljal tudi osebne pogovore in obiskal različne institucije. S poslovanjem zunaj sedeža se želi Varuh približati tudi tistim ljudem, ki zaradi oddaljenosti ali katerega drugega razloga ne morejo priti na pogovor na sedež Varuha. Kraji, ki jih je Varuh obiskal v tem letu, so naslednji: Slovenska Bistrica, Maribor in Murska Sobota.

ENOTNA VSTOPNA TOČKA

Posamezniki se k Varuhu obračajo s pobudami, povezanimi z zatrjevanimi kršitvami človekovih pravic in svoboščin, pa tudi s splošnimi vprašanji ali težavami, ki zahtevajo le pojasnila oziroma napotitev k drugemu (pristojnemu) organu, kar predstavlja velik del nalog strokovnih sodelavcev in sodelavcev generalnega sekretariata. T. i. enotna vstopna točka (EVT), ki je bila ustanovljena leta 2020 z namenom nasloviti tovrstna vprašanja in težave in obenem optimizirati delo v celotni instituciji, stremi k dvigu kakovosti dela in zagotovitvi še večje odprtosti in dostopnosti Varuha.

Delo enotne vstopne točke obsega:

- klasifikacijo pobud,
- sprejemanje vseh telefonskih klicev za strokovno službo (v času epidemije tudi za službo generalnega sekretarja),
- dnevno sprejemanje vseh predhodno najavljenih in nenajavljenih posameznikov, ki se osebno oglasijo pri Varuhu,
- pisanje odgovorov na pobude, prejete v vednost, pojasnila in anonimne pobude.

Prejete pobude se uvrstijo v enotno vstopno točko, če:

- je prejeto sporočilo poslano Varuhu le v vednost in ne gre za zadevo, ki terja kakršnokoli posredovanje Varuha,
- gre za anonimno vlogo in ne gre za zadevo, ki terja kakršnokoli posredovanje Varuha,
- gre za očitno nepristojnost Varuha,
- je iz pobude razvidno, da se pobudnik še ni obrnil na pristojne organe,
- pobudnik prosi le za nasvet,
- gre za hipotetična vprašanja,
- gre za nejasne pobude,
- ima Varuh na določenem področju že sprejeto stališče,
- so nepopolne.

Pobude in telefonski pogovori

V EVT je bilo **leta 2022 obravnavanih 1056 pobud** (v letu 2021 pa 1636 pobud) **in sprejetih 2859 klicev** (v letu 2021 pa 3143 klicev). **Skupaj je bilo leta 2022 v EVT obravnavanih torej 3915 zadev** (v letu 2021 pa 4779 zadev). Razlog za bistveno večji pripad zadev v letu 2021 je predvsem problematika covida-19.

Odprtost institucije

EVT zagotavlja odprtost institucije, saj strokovni sodelavci v EVT vsak dan sprejemajo (razen v času epidemije, ko strank nismo sprejemali) vsakega najavljenega ali nenajavljenega posameznika in mu podajo pojasnila o pristojnostih Varuha, načinu vložitve pobude ter splošna pojasnila o pravnih možnostih, ki jih ima posameznik na voljo. **V enotni vstopni točki prejmejo pobudniki pisna pojasnila na zadeve, ki jih posredujejo Varuhu v vednost, zaprosijo za pojasnila, nasvete in stališča.** O vseh telefonskih in osebnih pogovorih se beležijo uradni zaznamki, s katerimi se seznanjajo tudi varuh in pristojni namestnik varuha.

5.975

ZADEV JE VARUH OBRAVNAVAL V LETU 2022.

Leta 2021 smo obravnavali 6.863 zadev, kar pomeni **12,94-odstotno** zmanjšanje v letu 2022.

2.859

POGOVOROV

S klicatelji, ki (še) niso vložili pobud.

2.398

odprtih novih pobud.

642

pobud, prenesenih iz preteklih let ali reaktiviranih v letu 2022 in ponovno rešenih.

POGOVORI

45

s pobudniki na poslovanju zunaj sedeža

31

z otroki

18

s pobudniki na področju Zagovorništva otrok

2.359 ali 78 %

je bilo rešenih (končnih) pobud.

3.026

POBUD

je obravnaval Varuh v letu 2022. Od tega je bilo na dan 31. decembra 2022:

583 ali 19,2 %

jih je bilo v reševanju.

84 ali 2,8 %

jih je bilo reaktiviranih.

406

ali 17,2 % pobud je bilo utemeljenih, med njimi 181 s področja zagovorništva.

273 ali 11,6 %

pobud ni bilo utemeljenih.

1.340 ali 56,8 %

je bilo takih, v katerih ni bilo pogojev za obravnavo.

242 ali 10,26 %

pobud ni spadalo v Varuhovo področje.

2 ali 0,08 %

predstavlja umik soglasja na področju zagovorništva.

2 ali 0,08 %

pobud je bilo takih, pri katerih se je obravnavalo pripombe na predpise.

94 ali 3,98 %

pobud je bilo s področja Državnega preventivnega mehanizma.

Varuh je ugotovil, da so bila zatrjevanja o kršenju človekovih pravic in temeljnih svoboščin v **189 pobudah utemeljena** in da je bila kršena najmanj ena temeljna človekova pravica in svoboščina (po Ustavi RS) ter da nista bili spoštovani načeli pravičnosti in dobrega upravljanja.

Med 189 utemeljenimi pobudami je Varuh ugotovil **222 kršitev človekovih pravic** in temeljnih svoboščin (opredeljenih v Ustavi RS) in drugih nepravilnosti, kot je kršitev enakosti pred zakonom in kršitev načela dobrega upravljanja.

K tem 222 kršitvam je treba dodati **181 primerov s področja zagovorništva otrok**, pri katerih ne ugotavljamo konkretnih kršitev, so pa obravnavane kot utemeljene pobude in zato tudi prištete med 406 utemeljenih pobud.

Večje število kršitev pravic v primerjavi s številom utemeljenih pobud je posledica večjega števila ugotovljenih konkretnih kršitev pri posameznih pobudi. Tako smo med obravnavanimi pobudami v nekaterih primerih ugotovili tudi dve ali več kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali drugih nepravilnosti.

STATISTIKA PO PODROČJIH

2022	OBRAVNAVA ZADEV				
	POBUDE NA PODROČJU	VSTOPNA TOČKA - POBUDE	VSTOPNA TOČKA - POGOVORI	SKUPAJ ZADEVE V 2021	SKUPAJ ZADEVE V 2022
PODROČJE DELA					
ENAKOST PRED ZAKONOM IN PREPOVED DISKRIMINACIJE	62	20	24	167	106
VARSTVO DOSTOJANSTVA, OSEBNOSTNIH PRAVIC TER VARNOSTI IN ZASEBNOSTI	24	53	50	207	127
SVOBODA VESTI IN VERSKE SKUPNOSTI	7	1	2	14	10
SVOBODA IZRAŽANJA	15	38	8	58	61
ZBIRANJE IN ZDRUŽEVANJE TER SODELOVANJE PRI UPRAVLJANJU JAVNIH ZADEV	25	3	7	20	35
NACIONALNE IN ETNIČNE SKUPNOSTI	20	3	6	48	29
TUJCI	131	52	88	158	271
OMEJITEV OSEBNE SVOBODE	111	25	254	318	390
POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE	640	473	73	204	1186
ZDRAVSTVENO VARSTVO	105	124	224	872	453
SOCIALNA VARNOST	183	95	287	596	565
DELOVNOPRAVNE ZADEVE	25	59	96	325	180
BREZPOSELNOST	4	6	14	16	24
DRUGE UPRAVNE ZADEVE	87	69	124	286	280
PRAVOSODJE	202	228	384	819	814
POLICIJSKI POSTOPKI, ZASEBNO VAROVANJE, DETEKTIVI IN REDARJI	43	34	74	234	151
OKOLJE IN PROSTOR	51	45	48	184	144
REGULIRANE DEJAVNOSTI	26	52	57	99	135
DRUŽBENE DEJAVNOSTI	42	33	46	165	121
STANOVANJSKE ZADEVE	23	28	54	157	105
VARSTVO OTROKOVIH PRAVIC	153	31	185	370	369
DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM	130	0	2	94	132
ZAGOVORNIŠTVO OTROK	369	0	80	338	449

PODROČJA DELA

A. Obravnavane ranljive skupine

- 2.1 SVOBODA VESTI IN VERSKE SKUPNOSTI
- 2.2 NARODNE IN ETNIČNE SKUPNOSTI
- 2.3 ZAPOSLENI IN BREZPOSELNI
- 2.4 ŽENSKES
- 2.5 OTROCI
- 2.6 INVALIDI
- 2.7 STAREJŠI
- 2.8 LGBTIQ+
- 2.9 TUJCI

B. Obravnavana vsebinska področja

- 2.10 ENAKOST PRED ZAKONOM IN PREPOVED DISKRIMINACIJE
- 2.11 VARSTVO DOSTOJANSTVA, OSEBNOSTNIH PRAVIC TER VARNOSTI IN ZASEBNOSTI
- 2.12 SVOBODA IZRAŽANJA
- 2.13 ZBIRANJE IN ZDRUŽEVANJE TER SODELOVANJE PRI UPRAVLJANJU JAVNIH ZADEV
- 2.14 OMEJITEV OSEBNE SVOBODE
- 2.15 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE
- 2.16 ZDRAVSTVENO VARSTVO
- 2.17 SOCIALNE ZADEVE
- 2.18 DRUGE UPRAVNE ZADEVE
- 2.19 PRAVOSODJE
- 2.20 POLICIJSKI POSTOPKI, ZASEBNO VAROVANJE, DETEKTIVI IN REDARJI
- 2.21 OKOLJE IN PROSTOR
- 2.22 REGULIRANE DEJAVNOSTI
- 2.23 DRUŽBENE DEJAVNOSTI
- 2.24 STANOVANJSKE ZADEVE

Varuh nadzira oblast in omejuje njeno samovoljo pri poseganju v človekove pravice in temeljne svoboščine.

Varuh je neodvisna državna institucija, ki skrbi za varstvo in spodbujanje človekovih pravic v Sloveniji.

DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM

Varuh v sodelovanju z izbranimi nevladnimi organizacijami izvaja tudi naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma (DPM). Namen izvajanja nalog DPM je okrepiti varstvo oseb z odvzeto prostostjo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Pri izvajanju nalog in pooblastil DPM obiskuje vse kraje v Sloveniji, kjer so ali bi lahko bili nameščeni posamezniki, ki jim je z aktom oblastnega organa odvzeta prostost. Gre za preventivne obiske.

Kraji odvzema prostosti v Sloveniji so zlasti:

- zavodi za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) z vsemi svojimi oddelki in Prezgojni dom Radeče,
- strokovni centri za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami (SC),
- krizni centri za otroke in mladostnike (KC),
- nekateri socialnovarstveni zavodi (SVZ) – domovi starejših, posebni SVZ, centri za usposabljanje, delo in varstvo (CUDV) in varstveno delovni centri (VDC),
- psihiatrične bolnišnice (PB),
- prostori za policijsko pridržanje oziroma zadržanje na policijskih postajah (PP) in Center za pridržanje Ljubljana,
- Center za tujce v Postojni (CT) in Azilni dom v Ljubljani z izpostavami (zlasti sprejemni prostori),
- prostori za pridržanje v Slovenski vojski in
- vsi drugi kraji po 4. členu Opcijskega protokola (na primer policijska intervencijska vozila in podobno).

Leta 2022 je DPM obiskal 98 krajev odvzema prostosti (nekatero je obiskal dvakrat), in sicer 20 PP, 17 domov starejših, 16 različnih lokacij SC, osem ZPKZ, šest posebnih SVZ, štiri PB, šest KC, pet CUDV in 15 različnih lokacij VDC ter Center za tujce v Postojni. Vsi obiski (razen štirih) so bili opravljeni brez predhodne najave. 11 je bilo kontrolnih (ob katerih se je zlasti preverjalo uresničitev priporočil DPM s preteklih obiskov).

O vsakem obisku DPM pripravi izčrpno (končno) poročilo o ugotovitvah o obiskani ustanovi. To poročilo vsebuje tudi predloge in priporočila za odpravo ugotovljenih nepravilnosti in izboljšanje stanja, vključno z ukrepi za zmanjšanje možnosti nepravilnega ravnanja v prihodnje. V letu 2022 smo obiskanim institucijam **dali skupaj 571 priporočil.**

Vsaka skupina, ki opravlja obisk, je sestavljena iz predstavnikov Varuha in izbranih organizacij. **Nevladne organizacije, ki so v letu 2022 z Varuhom sodelovale pri izvajanju nalog DPM, so: Novi paradoks – Slovensko društvo za kakovost življenja, Društvo**

Pravo za VSE, SKUP – Skupnost privatnih zavodov, PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja, Zavod Mirovni inštitut Ljubljana, Zveza društev upokojencev Slovenije, Spominčica – Alzheimer Slovenija – Slovensko združenje za pomoč pri demenci in Slovenska fundacija za UNICEF.

Državni preventivni mehanizem vsako leto pripravi tudi podrobnejše samostojno poročilo o svojem delu, ki je sicer del letnega poročila Varuha. Poročilo DPM za leto 2022 je že petnajsto.

ZAGOVORNIŠTVO OTROK

Zagovorništvo krepi glas otrok. Zagovornik poskrbi, da mu otrok zaupa svoje mnenje, to mnenje pa nato posreduje tistim, ki ga morajo slišati, to je sodiščem, centrom za socialno delo in drugim organom, ki odločajo o prihodnosti otrokovega življenja. Zagovornik ni zakoniti zastopnik otroka, ni sodni izvedenec, ki bi ocenjeval, kaj je za otroka dobro. Omogoča samo, da se sliši glas otrok v postopkih in drugih zadevah, s tem pa je lahko odločanje o njihovih koristih kakovostnejše in brez odlašanja. **V letu 2022 je potekal Strokovni posvet udeležencev zagovorništva otrok z nosilno temo »Soočanje z različnimi oblikami nasilja v zagovorništvu«.**

V letu 2022 je Zagovorništvo prejelo 141 pobud za postavitev zagovornika. 67-krat je bil zagovornik postavljen, **39** pa pobud je še v obravnavi. Od vseh prejetih pobud so bili 53-krat pobudniki starši; 22-krat CSD; 54-krat okrožna sodišča; 9-krat so bili pobudniki drugi; 3-krat pa otroci sami. **V letu 2022 je zagovornika dobilo 147 otrok:** tokrat največ z območja Ljubljane in okolice, severo-vzhodnega dela Slovenije in z območja Gorenjske. **Povprečna starost otroka, ki mu je bil v letu 2022 postavljen zagovornik, je 10,39 let.**

VARUH KOT NACIONALNA INSTITUCIJA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Od januarja 2021 je Varuh akreditiran s statusom A po Načelih o položaju in delovanju nacionalnih institucij za človekove pravice (Pariška načela), ki jih je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 20. decembra 1993 z resolucijo 48/134. V letu 2022 se je Varuh zavzemal za uresničitev priporočil **Akreditacijskega pododbora (SCA), ki Sloveniji priporoča še nekaj dodatnih izboljšav glede zakonodajnega okvirja delovanja institucije.** Ali Varuh (še vedno) izpolnjuje pogoje za (re)akreditacijo s statusom A po Pariških načelih, se bo skladno z uveljavljenim sistemom ponovno preverjalo **pet let po akreditaciji. Varuh si bo še naprej prizadeval za visoko strokovnost, neodvisnost in zagotavljanje pluralnosti pri svojem delu.**

CENTER ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Center za človekove pravice kot organizacijska enota Varuha uresničuje njegov splošni mandat nacionalne institucije za človekove pravice. **V povezavi s promocijami, informiranjem, izobraževanjem in dajanjem splošnih informacij** je Center v letu 2022 izvedel številne projekte, med njimi I. javni natečaj za diplomska, magistrska in doktorska dela s področja človekovih pravic, objavil II. javni natečaj, posodobil je Varuhov kratki vodič »**Kako in kdaj se lahko glede kršitev človekovih pravic pritožite na mednarodne pogodbene odbore Združenih narodov**« in za Varuha v knjižnici Bežigrad vzpostavil **specializirano zbirko o človekovih pravicah**. V letu 2022 je Center objavil tudi svojo analizo z naslovom »Zagotavljanje usposabljanja o človekovih pravicah za javne uslužbenke v državni upravi v Sloveniji – pregled mednarodnih standardov, ocena stanja in analiza programov usposabljanja, ki jih zagotavlja Upravna akademija (Ministrstvo za javno upravo)«, spremljal je **tudi obravnavo begunk in beguncev iz Ukrajine**. Center je sodeloval tudi pri pripravi **novega obrazca za pobude Varuhu**.

V letu 2022 je Center za Varuha pripravil tudi **več mednarodnih poročil oziroma prispevkov**, med drugim prispevek za poročilo Poročevalca Združenih narodov za pravice migrantov in poročilo varuha o stanju pravne države v Sloveniji kot del poročila ENNHRI za Evropsko komisijo, sodeloval je tudi s Svetovalnim odborom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin. Začel je sodelovati v regionalnem projektu Agencije EU za temeljne pravice o izgradnji zmogljivosti nacionalnih institucij za človekove pravice glede Listine EU o temeljnih pravicah in o pravni državi. Center je aktivno sodeloval tudi v delovnih skupinah ENNHRI, v okviru Sveta Evrope in pri več mednarodnih dogodkih.

Varuh je v letu 2022 aktivno sodeloval z različnimi segmenti civilne družbe v Sloveniji in na evropski ravni.

SVET VARUHA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Svet varuha za človekove pravice je **posvetovalno telo varuha** za spodbujanje in varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter za krepitev pravne varnosti. Svet deluje po načelu strokovne avtonomije. Pluralna zastopanost omogoča vzpostavitev učinkovitega delovanja civilne družbe, znanosti in organov javne oblasti pri oblikovanju ugotovitev Varuha o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti v Republiki Sloveniji. Mandat Sveta varuha je vezan na mandat varuha. **V Svetu delujejo naslednje članice in člani:** Margerita Jurkovič, dr. Robert Masten, Žiga Vavpotič, Neli Dimc, mag. Lea Benedejčič, mag. Nataša Briški, Darja Groznik, dr. Patrick Vlačič, dr. Vasilka Sancin, dr. Sara Ahlin Doljak, dr. Aldijana Ahmetović, Alenka Ješe, mag. Jelena Aleksič, Peter Pavlin, dr. Marko Rakovec in Nataša Voršič.

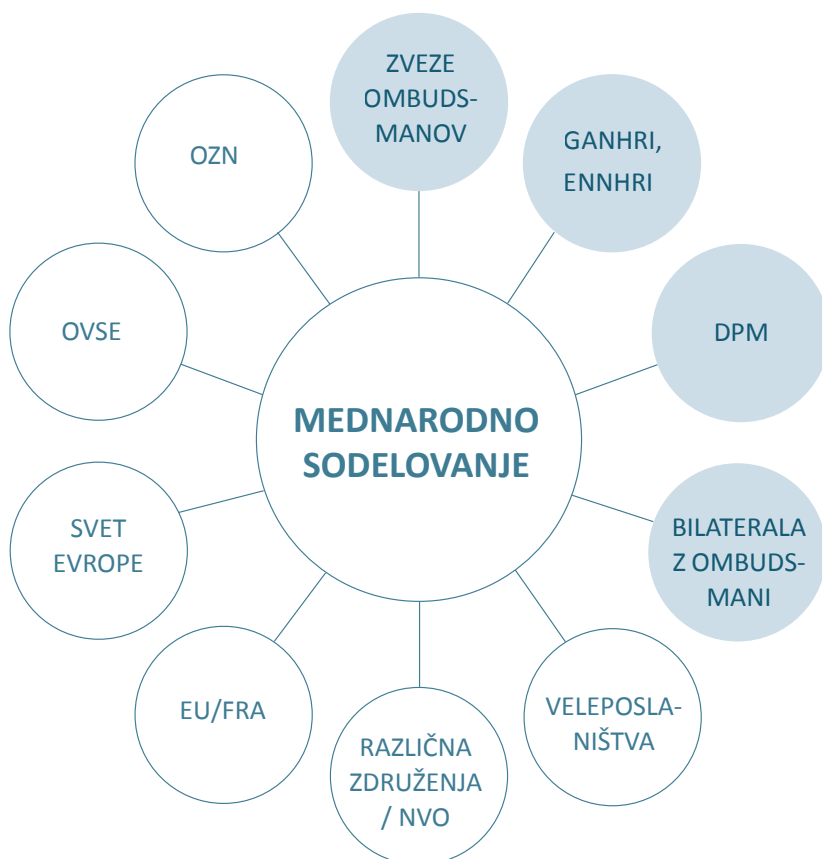
Svet se je v letu 2022 sestal na eni seji, ki je bila sicer osma v aktualnem mandatu 2019–2025. Seja je potekala 17. 5. 2022 in je bila namenjena razpravi glede uresničevanja pravice do zdravstvenega varstva.

MEDNARODNO SODELOVANJE

Varuh je v letu 2022 aktivno **sodeloval na več kot 60 mednarodnih dogodkih in izobraževanjih**. Mednarodno dogajanje je spet **potekalo v živo, v različnih državah in mednarodnih organizacijah**, še vedno pa so posamezni dogodki potekali **preko virtualnih platform ali kombinirano**. Virtualna oblika srečanj in delavnic je omogočila udeležbo večjemu številu udeležencev, občutno pa so se znižali tudi stroški.

Varuh Peter Svetina, ki je eden od direktorjev Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI) za Evropo, je marca 2022 obiskal tudi madžarsko-ukrajinsko mejo, kjer je spremljal humanitarno krizo in obravnavo beguncev iz Ukrajine.

Preglednica in podatki o mednarodnem sodelovanju.

NOVA PRIPOROČILA IZ LETNEGA POROČILA VARUHA ZA LETO 2022

1.1. Uvodnik varuha

1. Varuh priporoča, naj Vlada Republike Slovenije vzpostavi posebno medresorsko skupino ali koordinacijo, ki bi obravnavala priporočila Varuha, ki se nanašajo na več vladnih resorjev, in naj glede teh priporočil pripravi enotno stališče in delovni načrt za njihovo uresničevanje.

1.9 Center za človekove pravice

2. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj pri obnovi učnih načrtov od vrtca do osnovne šole upošteva tudi priporočila Prve faze Svetovnega programa o izobraževanju za človekove pravice glede pospeševanja izobraževanja o človekovih pravicah in strpnosti, vključno glede pregleda novih in obstoječih učbenikov, ter da v komisijo strokovnjakov, ki bo zastavila reformo, po posvetovanju z Varuhom vključijo tudi strokovnjake za področje človekovih pravic.

.....

1 (stalna naloga). Varuh priporoča, naj Vlada Republike Slovenije oziroma ministrstva kot pripravljavci predpisov, v postopku priprave predpisa delujejo čim bolj transparentno in skladno z načelom dobrega upravljanja ter v postopek priprave predpisa še pred javno razpravo smiselno vključijo tiste subjekte oz. združenja, na katere se predpis oziroma njegov predlog neposredno nanaša.

.....

1.12 Zagovorništvo otrok

.....

2 (stalna naloga). Varuh ponovno priporoča Vladi Republike Slovenije, naj se glede na pomanjkanje sodnih izvedencev v družinskih zadevah stori vse potrebno, da se nevzdržno stanje v najkrajšem možnem času odpravi, saj to lahko vodi v kršitve pravic in koristi otrok, ter da sprejme jasen nabor ukrepov in časovnico za uresničevanje tega priporočila.

.....

2.2 Nacionalne in etnične skupnosti

3. Varuh priporoča Ministrstvu za naravne vire in prostor, naj pripravi analizo o tem, koliko občinskih prostorskih načrtov, ki so uredili položaj romskih naselij, je bilo sprejetih od uveljavitve ZRomS-1 do danes, koliko romskih naselij še vedno ni vključenih v občinske prostorske načrte in katera so, za koliko objektov v romskih naseljih je bilo od uveljavitve ZRomS-1 do danes pridobljeno gradbeno dovoljenje in so si posamezni pripadniki romske skupnosti na tej podlagi naposled uspeli urediti dostop do vode, elektrike in kanalizacije ter koliko objektov v romskih naseljih je še brez gradbenega dovoljenja.

2.3 Zaposleni in brezposelni

4. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča, da nadaljuje vse aktivnosti v smeri odprave prekrškov in v ta namen predvidene priprave standardov prekrškov in strategije, ki bo naslavljala to problematiko, in predvidi oprijemljivo časovnico.

5. Varuh poziva Vlado Republike Slovenije, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Inšpektorat RS za delo k nadaljevanju dejavnosti, tako v smeri sprejetja ukrepov kot tudi njihove izvedbe, za večjo učinkovitost inšpekcijskih postopkov. Prav tako priporoča, da se dejavnosti za večjo učinkovitost inšpekcijskih nadzorov skupaj s konkretnimi rezultati javno objavijo.

6. Varuh Inšpektoratu Republike Slovenije za delo priporoča, da nadaljuje izvajanje aktivnosti v smeri obveščanja delavcev o njihovih pravicah iz delovnega razmerja in možnih poteh za uveljavljanje teh pravic, tudi preko javnih objav, in da v primeru ugotavljanih kršitev ustrezno ukrepa.

2.4 Ženske

Na **ženske** se nanaša tudi **priporočilo št. 18** iz 2.11 razdelka tega letnega poročila.

2.5 Otroci

7. Varuh centrom za socialno delo priporoča, naj se zaradi lažjega urejanja formalnosti tujcev iz njihovega domačega okolja v Republiki Sloveniji, če je treba, povežejo z Ministrstvom za zunanje zadeve.

8. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, naj v sodelovanju z Ministrstvom za zunanje zadeve poskrbi za ažurno implementacijo evropskih pravnih dokumentov, na katere pa se brez implementacije ni mogoče neposredno sklicevati.

9. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje in Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj se zagotovi hitra in kakovostna zdravstvena oskrba otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem zdravju.

10. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje ter Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj v sodelovanju z drugimi pristojnimi organi obravnavata ugotovitve in predloge 32. nacionalnega otroškega parlamenta, naj se do vsake ugotovitve in predloga opredelita in naj jih ustrezno upoštevata pri odločitvah, ki zadevajo otroke.

11. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje, naj se za celotno področje izobraževanja sprejmejo zakonske rešitve, ki bi ustrezno urejale pregled nad tem, kaj učenci vnašajo v šolski prostor, predvsem pa pregled šolskih torb in preizkus prisotnosti nevarnih predmetov, vseh vrst orožja, drog in alkohola.

12. Varuh predlaga Ministrstvu za pravosodje, naj v okviru zakonodaje, ki ureja položaj skrbništva, predvidi, da morajo centri za socialno delo svojo odločitev v zvezi z ugovorom osebe pod skrbništvom (pritožnikom) zoper ravnanje skrbnika ustrezno obrazložiti, in sicer na način, da bo omogočena pritožba skladno z določbami 14., 22. in 25. člena Ustave.

3 (stalna naloga). Varuh centrom za socialno delo priporoča, naj ustrezno pomagajo tudi posameznikom, pri katerih sicer ni prišlo do posegov organov Republike Slovenije v njihove pravice, obstaja pa verjetnost, da je do takšnega posega prišlo v tujini.

4 (stalna naloga). Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj vsem otrokom in mladostnikom zagotovi, da so nameščeni v posebnih oddelkih za otroke in mladostnike. Če so otroci in mladostniki izjemoma, zaradi izrednih okoliščin, v zdravstvenih ustanovah nameščeni na oddelke skupaj z odraslimi, je treba takšno namestitev čim prej odpraviti, v vmesnem času pa otrokom in mladostnikom zagotoviti enakovredno vse pravice, do katerih so upravičeni otroci, ki sicer bivajo na oddelkih za otroke. Varuh ob tem poudarja, da pravic otrok, ki jim pripadajo kot otrokom, ni mogoče odvzeti zato, ker so nameščeni na oddelek za odrasle.

5 (stalna naloga). Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj zagotovi, da bodo otroci s posebnimi potrebami glede zobozdravstvene oskrbe obravnavani učinkovito in prednostno.

6 (stalna naloga). Varuh kot stalno nalogo priporoča Ministrstvu za zdravje in Ministrstvu za pravosodje, naj ustrezno rešita pomanjkanje kliničnih psihologov in pedopsihiatrov, kar vse neposredno vpliva na dolgotrajnost odločanja v sodnih postopkih, ki zadevajo otroke.

Na **otroke** se nanašajo tudi **priporočila št. 2, 27, 28, 42, 64 in 65** iz drugih delov tega letnega poročila ter **priporočilo (stalna naloga) št. 2** iz poglavja 1.9 tega letnega poročila.

2.6 Invalidi

Na **invalide** se nanašajo tudi **priporočila št. 9, 16, 21, 22, 23, 25, 26, 28, 32, 35, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 52 in 58** iz drugih delov tega letnega poročila ter **priporočila (stalne naloge) št. 5, 10, 11, 12, 13 in 14** iz drugih delov tega letnega poročila.

2.7 Starejši

Na **starejše** se nanašajo **priporočila št. 25, 28, 32, 34 in 51** iz drugih delov tega letnega poročila ter **priporočila (stalne naloge) št. 11, 12, 13 in 14** iz drugih delov tega letnega poročila.

2.9 Tujci

13. Varuh priporoča Ministrstvu za javno upravo in Ministrstvu za notranje zadeve, naj tudi v letu 2023 intenzivno nadaljujeta z naslavljanjem sistemskih razlogov za zamude pri odločanju na oddelkih za tujce upravnih enot in tudi (po)skrbita za realizacijo čim več čim bolj učinkovitih rešitev v tej smeri.

14. Varuh priporoča Ministrstvu za notranje zadeve, naj tudi v letu 2023 (po)skrbi za realizacijo čim več čim bolj učinkovitih rešitev v zvezi z reševanjem revizijskih zadev po Zakonu o državljanstvu Republike Slovenije (ZDRS).

15. Varuh priporoča Ministrstvu za notranje zadeve, naj podvzame dodatne ukrepe, ki bodo zagotovili, da bo v policijskih postopkih s tujci pred morebitno odstranitvijo iz države bolj dosledno zagotavljana individualna obravnava oziroma spoštovanje ustavnih in konvencijskih procesnih jamstev ter tudi dosledno dokumentiranje okoliščin posameznega postopka.

Na **tujce** se nanašajo tudi **priporočila št. 7, 17, 33, 49 in 50** iz drugih delov tega letnega poročila.

2.10 Enakost pred zakonom in prepoved diskriminacije

16. Varuh priporoča sodiščem, da skupaj s službami za informatiko in Centrom za informatiko (prvi in četrti odstavek 70. člena ZS ter 44. in 284. člen Sodnega reda) na podlagi ZDSMA sprejmejo tudi posebne ukrepe za zagotavljanje dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij sodišč za namen lažjega dostopa do informacij in storitev sodišč za vse uporabnike, še zlasti pa za uporabnike z različnimi oblikami oviranosti (osebe s senzornimi motnjami idr.), ter jih realizirajo.

7 (stalna naloga). Varuh priporoča pripravljavcem predpisov, zlasti upravi, ki skladno z 8. členom Zakona o državni upravi (ZDU-1) za vlado pripravlja predloge zakonov, da pri razlikovanju na podlagi osebnih okoliščin posebno pozornost nameni 14. členu Ustave Republike Slovenije (URS) in v tem okviru tudi jasno obrazloži, na zagotavljanje oziroma uresničevanje katere pravice oziroma svoboščine se takšno različno obravnavanje nanaša; na kateri izmed osebnih okoliščin temelji razlikovanje med primerjanimi dejanskimi položaji; zakaj je poseg v pravico do nediskriminacijskega obravnavanja z razlikovanjem na podlagi te osebne okoliščine ustavno dopusten (na katerem stvarno upravičenem cilju temelji in zakaj je v skladu s splošnim načelom sorazmernosti – primeren, nujen in sorazmeren v ožjem pomenu).

8 (stalna naloga). Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije (najpogostejšemu od ustavno določenih predlagateljev zakonov), da (po)skrbi, da bo v njenih predlogih zakonov, s katerimi naj bi se uzakonilo razlikovanje na podlagi osebnih okoliščin, posebna pozornost namenjena 14. členu Ustave Republike Slovenije (URS) in v tem okviru v zakonodajnem gradivu tudi jasno obrazloženo, na zagotavljanje oziroma uresničevanje

katere pravice oziroma svoboščine se takšno različno obravnavanje nanaša; na kateri izmed osebnih okoliščin temelji razlikovanje med primerjanimi dejanskimi položaji; zakaj je poseg v pravico do nediskriminacijskega obravnavanja z razlikovanjem na podlagi te osebne okoliščine ustavno dopusten (na katerem stvarno upravičenem cilju temelji in zakaj je v skladu s splošnim načelom sorazmernosti – primeren, nujen in sorazmeren v ožjem pomenu).

9 (stalna naloga). Varuh priporoča poslancem državnega zbora, da pred glasovanjem o tistem delu oziroma členu predloga zakona, s katerimi naj bi se določilo razlikovanje na podlagi osebnih okoliščin, posebno pozornost namenijo 14. členu Ustave Republike Slovenije (URS) in v tem okviru (ne)prepričljivosti obrazložitve predlagatelja o tem, na zagotavljanje oziroma uresničevanje katere pravice oziroma svoboščine naj bi se takšno različno obravnavanje nanašalo; na kateri izmed osebnih okoliščin naj bi temeljilo razlikovanje med primerjanimi dejanskimi položaji in zakaj naj bi bil poseg v pravico do nediskriminacijskega obravnavanja ustavno dopusten.

10 (stalna naloga). Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da posebno pozornost nameni ukrepom krepitve spoštljivega odnosa do pravic invalidov in njihovega dostojanstva tako na splošni ravni kot še posebej v konkretnih okoljih, kjer se načrtuje izvedbo projektov deinstitucionalizacije.

2.11 Varstvo dostojanstva, osebnostnih pravic ter varnosti in zasebnosti

17. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, da pripravi zakonodajne spremembe, na podlagi katerih bo tujcem, ki so zaradi nemožnosti odstranitve iz države ali iz drugih razlogov odvisni od pomoči države, na jasen in predvidljiv način zagotovljen dostop do potrebnega socialnega varstva.

18. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da prouči možnosti zbiranja osebnih podatkov o osebnih okoliščinah na podlagi petega odstavka 6. člena ZVOP-2.

2.13 Zbiranje in združevanje ter sodelovanje pri upravljanju javnih zadev

19. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj pripravi predlog zakona, s katerim se bodo določneje opredelila pravila za izvedbo predvolilnih soočenj na Radioteleviziji Slovenija na način, da ne bo neenake obravnave in različnih razlag zakona.

20. Varuh priporoča Ministrstvu za javno upravo, naj za Vlado Republike Slovenije kot predlagatelja pripravi predlog ustrezne zakonske ureditve obveščanja o naslovih, na katerih se zbira podpora kandidatom na volitvah.

2.14 Omejitev osebne svobode

21. Varuh priporoča, da Ministrstvo za zdravje poskrbi za čimprejšnjo izdelavo seznama izvajalcev varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja na prostosti in ga v soglasju z Ministrstvom za pravosodje objavi v Uradnem listu skladno z določbo tretjega odstavka 148. člena ZIKS-1.

22. Varuh priporoča, da Vlada Republike Slovenije čim prej obravnava ugotovitve delovne skupine za vzpostavitev specializirane enote za obravnavo oseb z najtežjimi oblikami motenj v duševnem zdravju in sprejme nadaljnje odločitve glede njene vzpostavitve.

23. Varuh Ministrstvo za zdravje poziva, da sprejme vse potrebne korake v smeri nujno potrebne novelacije ZDZdr, upoštevajoč pri tem tudi odločitvi Ustavnega sodišča RS.

24. Varuh spodbuja sodišča, da v primerih, ko je to mogoče, opravijo čim več videokonferenčnih procesnih dejanj ter da o razpisanih narokih oziroma z odredbo za privod zaprte osebe, kot tudi o preklicanih narokih, dovolj zgodaj obveščajo zavode, da bodo ti pravosodne policiste v spremstva racionalneje razporedili, Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij pa priporoča, da v okviru razpoložljivega kadrovskega stanja še naprej išče ustrezne rešitve, ki bodo zagotavljale možnost pravočasne udeležbe zaprtih oseb na sodnih obravnavah in drugje.

25. Varuh ponavlja dana priporočila Ministrstvu za pravosodje in Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij, da v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter drugimi pristojnimi organi sprejmeta vse potrebne ukrepe, da se zaprtim osebam, ki zaradi starosti, bolezni, invalidnosti ali druge oviranosti potrebujejo dodatno pomoč, zagotovi primerna nastanitev in vsa pomoč pri vsakodnevni negi in drugi potrebni oskrbi, s čimer se zagotovita njihovo dostojno bivanje in oskrba.

26. Varuh ponavlja priporočila Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da naj v sodelovanju z drugimi odgovornimi sprejme vse nadaljnje potrebne ukrepe za ustrezne namestitve in obravnavo oseb, za katere sodišče po ZDZdr odloči, da se namestijo na varovani oddelek socialnovarstvenega zavoda.

27. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da v sodelovanju z drugimi pristojnimi organi sprejme ustrezne ukrepe, ki bodo preprečili dolgotrajne namestitve otrok in mladostnikov v kriznih centrih in omogočili delovanje kriznih centrov, ki bo skladno z njihovim namenom in bo v korist otrok oziroma mladostnikov.

2.15 Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

28. Varuh Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve priporoča, naj obravnavo vprašanja izpolnitve pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine, določbo 28.

člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), uresniči tako, da bi bili glede predmetne pravice starši, ki jim otrok umre pred prvim letom starosti, izenačeni s posvojitelji in biološkimi starši, katerih otrok je bil pred prvim letom starosti posvojen, sicer gre za poseg v ustavno zagotovljeno pravico do enakosti pred zakonom.

11 (stalna naloga). Varuh priporoča, naj Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti izvede potrebne ukrepe, da bo odločanje centrov za socialno delo ažurno in učinkovito, skladno z načelom dobrega upravljanja.

12 (stalna naloga). Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje in Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, naj zagotovita, da bo njuno odločanje ažurno in učinkovito, skladno z načelom dobrega upravljanja.

13 (stalna naloga). Varuh priporoča Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, naj zagotovi, da bodo njegove odločbe ustrezno obrazložene, kot to velevalo določbe 22.–25. člena Ustave, skladno s postulati pravičnega in poštenega odločanja.

14 (stalna naloga). Varuh priporoča Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, naj zagotovi ustrezno sledljivost upravnih postopkov, skladno z načelom dobrega upravljanja.

2.16 Zdravstveno varstvo

29. Varuh priporoča, naj Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) z namenom, da bi se zagotovilo pravočasno odločanje imenovanih zdravnikov, spremeni Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja tako, da uskladi rok za podajo predloga za podaljšanje začasne nezmožnosti za delo z rokom, v katerem mora imenovani zdravnik odločiti o predlogu.

30. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje in ZZZS, naj sprejmeta ukrepe, potrebne za zagotovitev ustreznega števila imenovanih zdravnikov na ZZZS.

31. Varuh Ministrstvu za zdravje priporoča, naj zagotovi pravne podlage, da bo ZZZS lahko zagotavljal izposojlo medicinskih pripomočkov začasno nepomičnim osebam.

32. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj uredi problematiko namestitve in obravnave oseb, ki jim po zaključenem bolnišničnem zdravljenju zdravstveno stanje ne omogoča samostojnega življenja, in oseb s pridobljeno možgansko poškodbo, saj ta neurejenost posega v pravico do socialne in zdravstvene varnosti.

33. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj vzpostavi mrežo profesionalnih tolmačev, usposobljenih na področju tolmačenja in medicinske terminologije, ki bi se je lahko posluževali zdravstveni zavodi.

34. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj sistemsko uredi dostop do informacij in pomoč glede zdravstvenega varstva posebej tudi tistim uporabnikom, ki niso večji komunikacije po digitalni poti.

35. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj skladno s 7. členom Zakona o izenačevanju možnosti invalidov vsem slepim in slabovidnim osebam v vseh postopkih pred državnimi organi, organi samoupravne lokalne skupnosti, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe sistemsko zagotovi dostop do vsega zapisanega gradiva v njim razumljivi obliki.

36. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Ministrstvu za zdravje, naj se tudi osebam s Prader-Willijevim sindromom (PWS) po 19. letu starosti zagotovi vključevanje v programe, v katerih bi lahko izgubljali težo pod zdravniškim nadzorom in v za to primernih ustanovah.

37. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj glede obveznosti nošenja maske zagotovi ustrezno pravno podlago, saj trenutna zakonodaja ne omogoča zavrnitve pravice do zdravstvene oskrbe, če oseba ne nosi zaščitne maske skladno s hišnim redom zdravstvenih izvajalcev.

38. Varuh priporoča Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS), naj sprejme ustrezne ukrepe glede odločanja o pritožbah zoper odločbe o začasni nezmožnosti za delo, to pa tako, da pri odločanju ne bo več prihajalo do nepotrebnih zamud.

39. Varuh priporoča ZZZS, naj se upravičencem, ki jim delodajalec v času odsotnosti zaradi bolezni ni izplačal nadomestil plače, zagotovi neposredno izplačilo denarnega nadomestila za čas odsotnosti z dela.

40. Varuh priporoča Zdravniški zbornici Slovenije, naj pri primerih, v katerih je bil vložen predlog za nadzor strokovnosti zdravljenja, svoje odločitve sprejema transparentno in jih ustrezno obrazloži.

2.17 Socialne zadeve

41. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj upošteva stališče Varuha, da pri ponovni oceni upravičenosti do osebne asistencije, ko upravičenec zaprosi za povečanje že priznanega obsega osebne asistencije in ko pride do ponovne ocene do upravičenosti do osebne asistencije, ne pride do zmanjšanja obsega osebne asistencije, tudi ko ni prišlo do spremembe stanja upravičenca. Po mnenju Varuha je namreč zmanjšanje že priznane pravice do osebne asistencije lahko utemeljeno edino z izboljšanjem zdravstvenega stanja. To velja pri vseh istovrstnih zadevah, pri katerih bo MDDSZ prejelo pritožbo posameznikov zaradi zmanjšanja obsega osebne asistencije. MDDSZ naj vsem centrom za socialno delo posreduje navodilo, da gre v primerih vložene vloge za povečanje obsega osebne asistencije za vloge, pri katerih se odloča zgolj o tem, ali se vlogi ugodijo in se obseg osebne asistencije poveča ali pa se vloga

zavrne, torej se obseg že priznane osebne asistence ne poveča. Pri tem odločanju obnem ne sme priti do kakršnegakoli zmanjšanja obsega že priznanega števila ur osebne asistence (razen seveda v primeru izboljšanja zdravstvenega stanja).

42. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj se omogoči, da bi posameznik, ki meni, da mu je zaradi vključenosti v vzgojno-izobraževalni program, ki se izvaja na daljavo ali na domu, ali v drugih primerih, ko meni, da mu je zaradi uporabe določbe 9. člena ZOA neutemeljeno znižan že priznani obseg zagotovljene pomoči osebne asistente, moral imeti možnost, da svoje stališče uveljavlja s pravnimi sredstvi. Po mnenju Varuha je sicer mogoče znižati obseg že priznane pravice do osebne asistence, če se posamezniku omogoči druga, po obsegu potrebne pomoči primerljiva storitev. Kot poseg v določbe 14. in 50. člena Ustave RS bi lahko bila pripoznana ureditev, v kateri se poseg v že priznano pravico omogoča brez vsaj približno sorazmerne nadomestitve potrebne pomoči v sklopu druge storitve.

43. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da se v pravnomočne odločbe, izdane pred uveljavitvijo novele ZOA, ne sme posegati, saj to ni skladno z določbo 158. člena Ustave RS.

44. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da je, kadar pride prejemnik osebne asistence v situacijo, ko je dejansko deležen storitev osebne asistence v bistveno manjšem obsegu (torej npr. le en dan v mesecu ali v obsegu dnevnih ur, ki je bistveno manjši od priznanega), to upoštevano tudi pri dolžnosti sofinanciranja storitve, saj v nasprotnem to pomeni poseg v pravice invalidov iz 52. člena Ustave RS.

45. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj se ustrezno uredi in izvajalcem osebne asistence izda navodilo, da morajo v primeru odsotnosti osebne asistente upravičencu do osebne asistence zagotoviti drugo ustrezno zamenjavo.

46. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj se posamezniku z dolgotrajnimi telesnimi, duševnimi, intelektualnimi ali senzoričnimi okvarami, ki ga v povezavi z različnimi ovirami lahko omejujejo, da bi enako kot drugi polno in učinkovito sodeloval v družbi na vseh področjih življenja, imel enake možnosti, večjo neodvisnost, aktivnost in enakopravno vključenost v družbo, in ki skladno z določbami Konvencije o pravicah invalidov kljub priznani pravici do osebne asistence, katere stroške bi morala kriti država, ne more izvajati določene aktivnosti ali se udeležiti določenega dogodka zgolj zato, ker nima materialnih virov za plačilo prevoza za osebne asistente, ki ga spremlja, oziroma za plačilo drugih stroškov, ki so nujno povezani z izvajanjem osebne asistence – te potrebne stroške zagotovi, saj to drugače pomeni poseg v pravice invalidov iz 52. člena Ustave RS.

47. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj zagotovi, da bodo vse odločitve na področju socialnega varstva, kadar se odloča o

pravicah posameznikov, obrazložene na način, ki omogoča razumeti, zakaj je bila sprejeta odločitev, kakršna je bila sprejeta, skladno z določbo 22. člena Ustave RS.

48. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj se zagotovi, da so vse odločitve na področju socialnega varstva, kadar se odloča o pravicah posameznikov, obrazložene glede vseh bistvenih dejstev, da se zoper njih lahko učinkovito uveljavlja pravno varstvo, skladno z določbo iz 25. člena Ustave.

49. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj zagotovi potrebno nadgradnjo informacijskega sistema centrov za socialno delo, ki je nujna za dejansko uveljavljanje pravice, skladno s stališčem Varuha (ki ga je MDDSZ sicer sprejelo), da je stavek 2. odstavka 51. člena Zakona o tujcih (ZTuj-2) "O pravočasno vloženi prošnji za izdajo in podaljšanje dovoljenja za začasno prebivanje izda pristojni organ tujcu potrdilo, ki velja kot dovoljenje za začasno prebivanje do dokončne odločitve o prošnji" treba razumeti na način, da izdano potrdilo prinaša enak status in pravice kot izdano dovoljenje za začasno bivanje, razen v delu, v katerem to zakon izrecno določa.

50. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj skladno z določbami 8. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic posameznikom, ki imajo neurejen status bivanja v državi, kljub temu, da v državi trajno bivajo in so z njo trajno povezani, hkrati pa so se znašli v položaju, ko jim je nujno potrebna storitev institucionalnega varstva, omogoči obravnavo primerljivo z osebami, ki imajo urejeno stalno prebivališče v državi in s tem omogočiti dostop do socialnovarstvenih storitev.

51. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj se skladno z določbo 33. člena ZSVarPre samski osebi oziroma družini kot posebna oblika denarne socialne pomoči dodeli izredna denarna socialna pomoč, če se ugotovi, da se je samska oseba ali družina iz razlogov, na katere ni mogla ali ne more vplivati, znašla v položaju materialne ogroženosti, oziroma če izkazuje izredne stroške, ki so vezani na prežvljanje in ki jih z lastnim dohodkom ali lastnim dohodkom družine ne more pokriti.

52. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj sprejme potrebne ukrepe glede dolgotrajnosti odločanja o pravnih sredstvih zoper odločbe, vezane na obseg pravice do osebne asistencе.

2.18 Druge upravne zadeve

53. Varuh priporoča Ministrstvu za finance, da nadaljuje z ukrepi za spoštovanje zakon-skih rokov pri odločanju o pritožbah.

2.19 Pravosodje

54. Varuh priporoča, da sodišča in upravitelji v stečajnih postopkih stranke temeljito seznanijo ne le s pravicami, ki jih imajo v teh postopkih, temveč tudi z dolžnostmi (kot je npr. spremljanje spletnih objav AJPES v postopkih zaradi insolventnosti), katerih opustitev ima lahko za posledico izgubo posamezne pravice.

55. Varuh priporoča, da sodstvo nadaljuje s krepitvijo zaupanja v svoje delo z zagotavljanjem sojenja brez nepotrebne odlašanja s kakovostnimi in poštenimi odločitvami, pristojne organe izvršilne oblasti pa spodbuja, da zagotovijo potrebne finančne, kadrovske in prostorske pogoje za delo sodišč.

56. Varuh priporoča, da sodišča v kazenskih zadevah, ko ni ovire, da se med postopkom zaseženi predmet, ki je dan v hrambo, vrne, ob vrnitvi tudi (sklicujoč se na veljavne predpise) jasno opredelijo morebitne posledice, ki lahko nastopijo, če ga lastnik v roku, v katerem bi ga moral po odredbi sodišča prevzeti, ne prevzame. Z vrsto posledic, ki lahko iz tega izhajajo (npr. stroškovnimi in drugimi), pa naj sodišča že skupaj z odredbo, da se predmet vrne lastniku, ustrezno seznanijo tako lastnika kot subjekt, pri katerem je sodišče odredilo hrambo.

57. Varuh pri uporabi videokonferenčnih sistemov za dokazovanje v sodnih postopkih priporoča sodiščem skrbno upoštevanje narave posameznega sodnega postopka in morebitne specifične okoliščine posameznih udeležencev v teh postopkih.

58. Varuh priporoča, da so v zadevah postavitve odrasle osebe pod skrbništvo naroki pod pogoji, ki jih določa zakon, le izjemoma izvedeni videokonferenčno, ko je na primer s strani sodnega izvedenca psihiatrične stroke odsvetovano zaslišanje na sodišču in predlagano zaslihanje osebe na daljavo, ali če je navedeno, da komunikacija z osebo ni mogoča ali je otežena.

59. Varuh priporoča, da se državni tožilci v svojih izvajanjih (med samimi pogajanji in na sodišču) vzdržijo izjav oziroma ravnanj, ki jih veljavni predpisi ne omogočajo in ki bi lahko pri strankah vzbudila nerealna pričakovanja.

60. Varuh Ministrstvu za pravosodje priporoča, da v sodelovanju z Odvetniško zbornico Slovenije poskrbi za ustrežnejšo zakonodajno ureditev zavarovanja odgovornosti odvetnika.

2.20 Policijski postopki, zasebno varovanje, detektivi in redarji

61. Varuh Ministrstvu za notranje zadeve priporoča, da v sodelovanju s Policijo sprejme (dodatne) ukrepe za zagotovitev sorazmernosti pri uporabi prisilnih sredstev proti množici.

15 (stalna naloga). Varuh Policiji priporoča, da skladno z ugotovitvami, ki izhajajo iz pritožbenih postopkov po Zakonu o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol), spremljanja izvajanja pomiritevni postopkov in aktivnosti, izvedenih v okviru obravnave pritožb na pritožbenih senatih na Ministrstvu za notranje zadeve (MNZ), skrbno izvaja vse predlagane ukrepe MNZ za izboljšanje dela policistov pri izvajanju policijskih nalog.

16 (stalna naloga). Varuh Policiji priporoča, da skrbi za ažurno preiskovanje kaznivih dejanj in obveščanje pristojnega državnega tožilca o zbranih obvestilih in dokazih.

17 (stalna naloga). Varuh policistom priporoča, da pri odvzemu prostosti ravnajo še posebej skrbno in dosledno spoštujejo vse pravice osumljenca, ki mu je odvzeta prostost.

2.21 Okolje in prostor

62. Varuh priporoča Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, da na podlagi drugega odstavka 58. člena ZDU-1 zahteva, da vlada zavzame stališče oziroma mu da usmeritve glede (ne)sprejema podzakonskega predpisa iz sedmega odstavka 52. člena ZDLov-1 in da nato skladno s tem vladnim stališčem oziroma usmeritvami pripravi predlog potrebnega splošnega pravnega akta (podzakonskega predpisa ali novele zakona) za vlado.

2.23 Družbene dejavnosti

63. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj uskladi 10. člen Pravilnika o štipendiranju s sodbo Višjega delovnega in socialnega sodišča opr. št. Psp 94/2021 s 26. 5. 2021.

64. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje in šolam, naj sprejmejo ukrepe za ustrezno zagotovitev šolske prehrane na način:

- da ravnatelj vprašanju zadostnega časa za kosilo posveti dodatno pozornost in urnike oziroma prisotnost učencev pri zadnji šolski uri organizira na način, da bo med odhodom učencev od pouka in odhodom šolskega avtobusa več kot 15 minut;
- da se skupina za prehrano posveti tudi vprašanju količine posameznih komponent šolskega kosila;
- da šola anketo o zadovoljstvu staršev s prehrano izvede kmalu, med vprašanja pa se vključi tudi izpostavljeni vprašnji količine posameznih komponent kosila in čas, ki je učencem na voljo za prehranjevanje. Rezultate naj se nato skuša upoštevati pri organizaciji.

65. Varuh priporoča Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje in šolam, naj zagotovijo možnost objave in prijave šolske prehrane tudi preko telefona in elektronske pošte.

2.24 Stanovanjske zadeve

66. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, naj z namenom zagotavljanja dostopnosti grajenih objektov za vse, zagotoviti sredstva za sofinanciranje izgradnje dvigal tudi v več nadstropnih zgradbah oziroma objektih v zasebni lasti, ki imajo manj kot pet nadstropij, ter za to zagotoviti pravne podlage in sredstva za subvencije po zgledu subvencij za energetske sanacije stavb.

Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2022

Izdajatelj: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Urednici: dr. Simona Drenik Bavdek, pomočnica vodje Centra za človekove pravice,
in Nataša Mazovec, višja svetovalka

Lektura: Jezikovne storitve Peresce

Fotografija: Tamino Petelinšek (STA)

Oblikovanje in računalniški prelom: Aljaž Primožič

Tisk: Prima IP d.o.o.

Naklada: 1500 izvodov

Ljubljana, maj 2023

Letna in posebna poročila Varuha človekovih pravic RS so objavljena tudi na spletnih straneh www.varuh-rs.si.

Reproduciranje delov publikacije je dovoljeno z navedbo vira.

ISSN 2712-6390 (tiskana različica)

Publikacija je brezplačna.

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC